

LAUREA

Vankien kokemuksia rangaistusajan suunnitelman teosta sekä sijoitteluprosessista Etelä-Suomen aluevankilassa

Pehkonen, Sari

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

**Vankien kokemuksia rangaistusajan suunnitelman teosta
sekä sijoitteluprosessista Etelä-Suomen aluevankilassa**

Sari Pehkonen
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
01/2011

Sari Pehkonen

**Vankien kokemuksia rangaistusajan suunnitelman teosta sekä sijoitteluprosessista
Etelä-Suomen aluevankilassa**

Vuosi	2011	Sivumäärä	45
-------	------	-----------	----

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, kuinka vangit kokevat rangaistusajan suunnitelman teon. Samalla selvitin, mitä mieltä vangit ovat sijoittajayksikössä olemisesta. Tärkeintä oli, että vangit saivat oman mielipiteensä esiin ja äänensä kuuluville. Ehdotus työn aiheeksi tuli sijoittajayksikön henkilökunnalta.

Tutkimus on laadullinen tutkimus ja tutkimusaineisto on kerätty haastattelemalla sijoittelussa olleita vankeja. Dokumentoin vankien kertomukset nauhalle ja siitä paperille. Lopulliseen työhön tulikin paljon suoria lainauksia, jotta vankien kokemukset tulisivat autenttisesti esiin.

Tutkimuksen alussa kerron hieman organisaatiomuutoksesta sekä aiheen valinnasta. Teoriaosassa kerron sosiaalisen oppimisen teoriasta, rangaistusajan suunnitelmasta sekä kriminogeenisistä tekijöistä. Teoriaosuuden jälkeen kerron tutkimuksen toteutuksesta kuten haastatteluista sekä aineiston keruusta. Tutkimustulokset esitän teemoittain ja olen kirjoittanut paljon suoria lainauksia vastauksiin. Se, millaisia ilmauksia ja sanoja vangit käyttivät, kertoo siitä tunnetilasta, jolla he haastatteluun suhtautuivat.

Mielestäni tutkimuksen tavoitteet toteutuivat suunnitellusti. Vangit suhtautuivat myönteisesti haastatteluun ja kertoivat mielipiteensä avoimesti. He toivat esiin niin kritiikkiä kuin positiivisia asioitakin. Toivon, että työni antaa rangaistusajan suunnitelmia tekeville ja arviointikeskuksissa työskenteleville mahdollisia kehittämisideoita.

Tutkimustulosten mukaan vangit suhtautuvat positiivisesti sekä ymmärtäväisesti uudistuksiin. Osittain he olivat jopa toiveikkaita sen tuomiin mahdollisuuksiin. Negatiivisina asioina esiin tulivat osastolla olo ja toimettomuus sekä puutteellinen tiedonkulku.

Tämän tutkimuksen pohjalta olisi hyvä tehdä myöhemmin jatkotutkimusta siitä, miten rangaistusajan suunnitelmat toteutuvat eri vankiloissa ja toteutuuko moniammatillinen yhteistyö sekä suunnitelmallinen täytäntöönpano.

Asiasanat: rangaistusajan suunnitelma, uusintarikollisuus, haastattelu

Sari Pehkonen

The Prisoners Experiences on the prison Sentence Plan and Being in Replacement Unit in Southern Finland Region

Year	2011	Pages	45
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to find out prisoners experiences of the sentence planning process and how they felt about being in the placement unit. The main reason was to let the prisoners tell their opinion and to get their voice out. Suggestion for this thesis came from the Assessment Centre´s personnel.

This study is qualitative and the research material has been collected by intervieweing the prisoners during their placement process. I documented the answers on paper and in the final thesis there are lots of direct quotations so that their opinions would come out as authentic as possible.

At the beginning of the study I will tell a little about the organisational change and sentence plan in general. The theoretical framework deals with the sentence plan more closely, how it has been done and about the factors that influences recidivism. After the theory part I tell how the study was implemented. The results are presented by the theme and there are many quotations in the answers. The statements and used words inform about the atmosphere how they relate to the interviews.

In my opinion the objectives of the study and purpose came true as planned. Prisoners related positively to my interviews and told openly their opinions. They brought out both negative and positive sides on things. I hope this study gives some ideas to develop methods for those who work in Assessment Centres.

This study gives topics for further research on how the sentence plans have come true in different prisons, and if the multiprofessional co-operation and planned enforcement of sentences are realized.

Keywords: sentence planning, recidivism, interview

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	6
1.1 Organisaatiouudistus	7
1.2 Aiheen valinta ja perustelut	8
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS JA LÄHTÖKOHDAT	10
2.1 Sosiaalisen oppimisen teoria.....	10
2.2 Rangaistusajan suunnitelma	12
2.3 Kriminogeeniset tekijät	15
2.3.1 Dynaamiset riskitekijät.....	15
2.3.2 Staattiset riskitekijät	17
3. TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN.....	18
3.1 Haastattelut.....	20
3.1.1 Varsinaiset tutkimushaastattelut.....	21
3.1.2 Jatkohaastattelut.....	21
3.2 Tutkimuksen luotettavuus.....	22
3.3 Tutkimuksen toteutus.....	22
4. TUTKIMUSTULOKSET.....	23
4.1 Taustatiedot.....	23
4.2 Rangaistusajan suunnitelman teko.....	24
4.3 Haastattelut.....	29
4.4 Vangin ääni	30
4.5 Sijoittajayksikössä olo.....	31
4.6 Vapaa sana.....	33
4.7 Jatkohaastattelut.....	35
5. POHDINTAA.....	38
LÄHTEET	43
LIITTEET.....	45

1. Johdanto

Kiinnostus opinnäytetyön tekemiseen syntyi kun työskentelin Etelä-Suomen rikosseuraamusalueella Riihimäen vankilassa sijoittajayksikössä vartijana. Oman työni myötä heräsi kiinnostus selvittää vankien kokemuksia ja mielipiteitä uudesta rangaistusajan suunnitelmasta, siihen liittyvistä haastatteluista, henkilökunnasta sekä sijoittajayksikössä olosta. Työskennellessäni kerrosvartijana toimin tiiviissä yhteistyössä erikoissuunnittelijoiden kanssa antaen heille tarvittaessa tietoa vangeista. Vankituntemus onkin yksi tärkeä osa vartijan ammattitaitoa. Se on kyky, jolla havainnoidaan ja kuulostellaan vankien vointia sekä yleistä ilmapiiriä ja siten omalta osaltaan ylläpidetään yleistä turvallisuutta.

Suomalainen yhteiskunta on muuttunut viime vuosina monella tapaa. Myös rikollisuus on muuttanut muotoaan ja haasteita luo muun muassa monikulttuurisuus, rikosentekijöiden päihdeongelmat sekä erilaiset psyykkiseen ja sosiaaliseen selviytymiseen liittyvät tekijät. Näihin haasteisiin vastaamista hankaloittaa suuri vankimäärä sekä voimistuneet taloudellisuus- ja tuloksellisuusvaatimukset. Tämä on asettanut rikosseuraamusjärjestelmälle kehittämistarpeen. Suomalaista rikosseuraamusjärjestelmää onkin kehitetty ja uudistettu viime vuosina varsin voimakkaasti.

Uusi vankeuslaki tuli voimaan 1.10.2006 ja samalla myös vankeinhoidon organisaatio muuttui. Uudistus oli hyvin merkittävä, sillä sitä aiempi uudistus oli vuodelta 1975 jolloin annettiin RTA asetus (rangaistusten täytäntöönpano asetus). 1.10.2006 voimaan tulleen vankeuslain tavoitteena oli vangin valmiuksien lisääminen rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä rikosten tekemisen estäminen rangaistusaikana. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen juhlapuheessa 26.10.2006 Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen johtaja Tapio Lappi-Seppälä kuvasi ytimekkäästi, mitä tämä uusi arvioiva ja kuntouttava työote vankeinhoidossa tarkoittaa: ” Tämä kaikki merkitsee selvää muutosta täytäntöönpanon suunnitteluun ja vankeinhoitokäytäntöihin. Nyt edellytetään, että täytäntöönpanossa pystytään arvioimaan eri henkilöiden rikosriskejä sekä tunnistamaan heitä koskevat ”kriminogeeniset tekijät”. On myös löydettävä henkilön kykyihin ja oppimistyyliin parhaiten sopivat hoito-ohjelmat. Huonosti istuvat ohjelmat lisäävät uusimisriskiä. On lisäksi osattava panna täytäntöön nuo ohjelmat niiden edellyttämällä intensiteetillä ja integriteetillä, tarpeellista ammatillista herkkyyttä ja yksittäistapauksellista joustavuutta kuitenkin noudattaen.” (Lappi-Seppälä 2006.)

Vuoden 2006 uudistuksessa lakiin kirjattiin paljon tehtäviä, jotka ennen olivat asetusten, ohjeiden sekä määräysten tasolla. Täten rikosseuraamusalan tavoitteet uudistuivat ja tulivat velvoittavammaksi. (Larikka & Lehtinen 2010, 7.) Lain merkittävin muutos oli

vankeusajan suunnitelmallisuuden merkityksen korostaminen; kaikille vangeille tulee laatia suunnitelma, joka käsittää sekä vankeusajan että vapautumisen. Vangeille tulee haastattelujen pohjalta laatia rangaistusajan suunnitelma. Arviointi tapahtuu Rikosseuraamuslaitoksen sijoittajayksikkötoiminnan käsikirjan mukaisesti. Tämä arviointimenetelmä on kehitetty englannin vastaavan (Offender Assessment) menetelmän pohjalta. Kaiken tämän taustalla on pyrkimys vähentää uusintariskiä. Vankeus nähdäänkin nykyään tavoitteellisena kokonaisprosessina, josta arviointiyksikkö ja sijoituslaitokset vastaavat. Henkilöstön yhteistyö sekä tiedonkulun turvaaminen ovat yhä tärkeämmässä asemassa. Kaikki vangin kanssa työskentelevät ovat osallisina ja vastuullisia prosessista sekä täydentävät omalta osaltaan vangin riski- ja tarvearviota, rangaistusajan suunnitelmaa sekä sen toteutusta (Rikosseuraamusalan koulutuskeskus).

1.1 Organisaatiouudistus

Vuoden 2006 organisaatiomuutoksessa perustettiin viisi alueellista sijoittajayksikköä. Näissä sijoittajayksiköissä erikoissuunnittelijat tekivät rangaistusajan suunnitelmia. Vuoden 2010 alussa rikosseuraamusala uudistui jälleen ja nimeksi tuli Rikosseuraamuslaitos. Tämän uudistuksen myötä vapausrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta vastaa yksi viranomaistaho. Aiemmin alalla itsenäisinä toimineet Vankeinhoitolaitos ja Kriminaalihuoltolaitos lakkautettiin. Nykyisessä organisaatiossa on pääjohtaja (Esa Vesterbacka), kolme rikosseuraamusaluetta, keskushallintoyksikkö sekä terveydenhuoltoyksikkö. Jokaisella rikosseuraamusalueella toimii arviointiyksikkö (entinen sijoittajayksikkö), yhdyskuntaseuraamustoimistoja ja vankiloita sekä tarvittaessa muita täytäntöönpanosta vastaavia yksiköitä.

Rikosseuraamusalueet jakautuvat:

- 1) Etelä-Suomen rikosseuraamusalue
- 2) Länsi-Suomen rikosseuraamusalue
- 3) Itä- ja Pohjois-Suomen rikosseuraamusalue

Sijoittajayksikön (vuodesta 2010 alkaen siis arviointikeskus) työntekijät vastaavat vankien sijoittamisesta alueen laitoksiin sekä rangaistusajan suunnittelusta. Ehdottomaan vankeuteen tuomittu kutsutaan rangaistusajan suunnittelua varten arviointikeskukseen tai suunnitelma tehdään ja sijoituksesta päätetään asiakirjojen pohjalta. Arviointikeskukseen kutsutaan erityisesti he, joiden elämänhallinnan edistäminen, yhteiskuntaan integroituminen tai rikollisen toiminnan jatkamisen estäminen edellyttävät suunnitelmallista toimintaa rikoksettoman elämän valmiuksien saamiseksi.

Sijoituslaitoksen valintaan vaikuttavat vangin toiminta- ja kuntoutustarpeet sekä tarvittava laitosturvallisuuden taso. Arvioinnissa otetaan huomioon koko rikoshistoria ja eri-

tyisesti viimeiset rikokset sekä niihin liittyvät yksilölliset tekijät. Arviointi tehdään Rikosseuraamusviraston vahvistaman käsikirjan mukaisesti ja arviointiperusteet ovat siten valtakunnallisesti samat. Rangaistusajan suunnitelma tehdään yhdessä vangin kanssa ja hänellä on mahdollisuus vaikuttaa suunnitelman sisältöön. Suunnitelmaa tehdessä erikoissuunnittelija käy tapaamassa vankia ja haastattelee tätä noin kahdesta kolmeen kertaan. Näiden haastattelujen perusteella tehdään rangaistusajan suunnitelma, jossa uusimisriskiä arvioidaan suhteessa vangin aikaisempaan käyttäytymiseen, taloudelliseen tilanteeseen, asumiseen, sosiaalisiin suhteisiin, koulutukseen ja työllisyyteen, päihteisiin, ajatteluun ja asenteisiin. (Porttivapauteen.)

Valtaosalle saapuneista vankeusvangeista (noin 90 %) laaditaan rangaistusajan suunnitelma. Suurin osa niistä tehdään rekisteri- ja asiakirjatietojen perusteella. Vain noin joka neljännelle, pääasiassa yli kuuden kuukauden rangaistusta suorittavalle, tehdään suunnitelma henkilökohtaiseen haastatteluun pohjaavan riski- ja tarvearvion perusteella. (Porttivapauteen.)

1.2 Aiheen valinta ja perustelut

Tutkimukseeni haastattelin kahdeksaa sijoittelussa olevaa vankia. Ehdotus haastateltavista vangeista tuli Etelä-Suomen aluevankilan sijoittajayksikön erikoissuunnittelijoilta. Kaikki, joilta haastattelua pyysin, suostuivat siihen. Haastateltavien joukko oli mahdollisimman kattava, sisältäen niin ensikertalaisia kuin rikoksen uusijoitakin. Haastattelut näille kahdeksalle valitulle vangille tehtiin huhti- ja toukokuun aikana 2009 ennen kuin he siirtyivät sijoituslaitoksiinsa. Haastattelut nauhoitin ja litteroin. Haastatteluja en ollut aiemmin tehnyt työssäni juurikaan, mutta olin käynyt toukokuussa 2008 Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa motivoivan haastattelun koulutuksen, jossa opin kysymysasettelun ns. avoimin kysymyksiin. Tällä metodilla saadaan laajempia vastauksia kuin suljetuin kysymyksiin. Suljetuin kysymyksiin haastattelu olisi toki ollut tutkijan kannalta mukava, sillä vastausten analysointi olisi ollut helppoa. Avoimiin kysymyksiin ei voi vastata vain yhdellä sanalla kuten ”kyllä” tai ”ei” vaan vastaus on kerronnallisempi. Olin siis valmistautunut haastatteluihin hankkimalla itselleni pohjan tehdä haastattelut enkä siten jännittänyt tilannetta.

Tutkimuksen ollessa jo melko valmis keskustelin tuloksista vielä ohjaavana opettajana toimineen Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen yliopettaja Matti Laineen kanssa. Päätimme että tutkimuksen validiteetin kannalta olisi hyvä tehdä vielä ns. jatkokysely kolmelle Riihimäen vankilaan sijoitetulle vangille. Jatkohaastattelut teinkin, koska halusin tietää olivatko vangit tyytyväisiä rangaistusajan suunnitelman toteutumiseen Riihimäen vankilassa. Lisäksi kysyin heiltä mitä mieltä he olivat prosessista kuukausien jälkeen. Näistä tuloksista on oma lukunsa varsinaisten tulosten jälkeen.

Keskeisinä kiinnostuksen kohteina tässä opinnäytetyössä ovat vankien mielipiteet ja kokemukset. Tietävätkö vangit miksi heille tehdään rangaistusajan suunnitelma ja ymmärtävätkö he sen tärkeyden vankeusprosessissa? Monet vangit ovat nykyään hyvin moniongelmaisia ja asenteiltaan sekä ajattelultaan sidoksissa alakulttuuriinsa. Halusin selvittää ymmärtävätkö vangit kuinka tärkeitä ajattelun ja asenteiden muutos ovat kuljettaessa kohti rikoksetonta elämäntapaa. Vangit kuuluvat usein marginaaliryhmään, heillä on erilaiset arvot ja elämänvalinnat, jotka liittyvät rikolliseen alakulttuuriin. Tärkeäksi koin sen, että haastattelin vankeja ns. tutkijan roolissa enkä virkamiehenä. Tässä asiassa suuren merkityksen teki se, että sain olla virkavapaalla omasta vartijan työstäni ja pystyin tulemaan ikään kuin ulkopuolelta, siviilinä siviilivaatteissa, haastattelemaan vankeja. Ilman tätä mahdollisuutta tuskin olisin saanut vangeilta niin laajoja vastauksia kysymyksiini. Eräs huomioni herättänyt seikka oli, että vangeilla oli kova tarve saada puhua kokemuksistaan ja tuntemuksistaan. Joskus haastattelussa puhuimme aivan muista asioista ja hyväksyinkin sen, että keskustelu rönsyli. Hienovaraisesti aina kuitenkin palattiin takaisin aiheeseen. Tämä työ perustuu täysin vankien kertomuksiin ja heidän kokemuksiinsa. Tulokset osioon liitän suoria lainauksia vankien haastatteluista, jotta heidän mielipiteensä ja viestinsä tulevat esiin juuri sellaisena kuin he ne minulle esittivät.

Tutkimuksella tulee olla aina joku tarkoitus ja tehtävä. Ehdotus tämän tutkimusaiheen valinnaksi tuli sijoittajayksikön henkilökunnalta. Heitä kiinnosti tietää, miten vangit kokevat haastatteluprosessin sekä ymmärtävätkö vangit suunnitelman tärkeyden ajattelun heidän vankeusaikaansa. Rangaistusajan suunnitelma haastattelut ovat kokonaisvaltaisia. Niissä käydään tarkasti käsikirjan mukaisesti läpi vangin elämää aina lapsuudesta rikokseen asti. Haastatteluissa on tarkoitus saada vangeista mahdollisimman kokonaisvaltainen kuva, jotta arviosta tulee vangin kannalta totuudenmukainen. Tämän tutkimuksen avulla on tarkoitus saada lisätietoa vankien asenteista rangaistusajan suunnitelmaa kohtaan. Pyrin saamaan tietoa nimenomaan sijoittajayksikön henkilökunnalle, jotta prosessia voidaan tarvittaessa kehittää. Sijoittajayksikössä koetaan, että vankien kokemukset ovat tärkeitä ja heidän kokemuksiaan uudesta prosessista halutaan kuulla.

Itse olen käytännön työssä havainnut, että vangit eivät aina tarkasti tiedä mistä prosessissa on kyse. Uuden vangin tullessa osastolle hänellä yleensä on monia kysymyksiä ja suuri tarve saada tietoa prosessista. Koska heillä ei ole riittävästi tietoa pyrin selvittämään, tuleeko haastatteluissa ja suunnitelmassa vangin "oma ääni ja tahto" kuuluviin. Pyrin saamaan selville, mitä mieltä vangit ovat haastattelujen intensiivisyydestä, haastattelijoista ja mitä tunteita haastattelut ja lopulta päätökset ovat heissä saaneet aikaan.

2. Teoreettinen viitekehys ja lähtökohdat

1990-luvun puolivälissä Suomen vankeinhoitoon tuotettiin ulkomaalaisten tutkimustulosten perusteella uudentyyppinen ajattelu vankien kuntouttamisesta ja uusintarikollisuuteen vaikuttamisesta. Silloin alettiin puhua ns. What Works-ajattelusta, jossa olennaista on arvioida yksilöllisesti jokaisen rikokseen syyllistyneen henkilön uusimisriskin suuruutta, hänen tarpeitaan (ns. kriminogeenisiä tekijöitään) sekä hänen kykyään ja haluaan ottaa vastaan tarjottuja toimenpiteitä. Näillä kriminogeenisillä tekijöillä tarkoitetaan ihmisessä olevia ominaisuuksia tai tapoja, jotka edesauttavat, aiheuttavat tai ylläpitävät henkilön rikollista toimintaa. Tällä hetkellä What Works-tyyppisellä työskentelyllä tarkoitetaan rikosseuraamusalalla vallitsevaa professionaalista ideologiaa, jossa toimeenpanossa käytettävien ohjelmien ja interventioiden toimivuutta sekä vaikuttavuutta seurataan ja tutkitaan. Ajatuksen lähtökohtana on usko siihen, että rikolliseen käyttäytymiseen voidaan vaikuttaa oikein suunnitelluilla ja toteutetuilla interventioilla.

Vankeinhoitolaitoksella on kaksi tehtävää: velvollisuus huolehtia yhteiskunnan ja vankien turvallisuudesta, sekä velvollisuus toimia vangin kanssa, niin että hänen valmiutensa elää rikoksetonta elämää paranevat (Mohell & Pajuoja 2006, 15). Rangaistusajan suunnitelmassa kyse on siis rikostorjunnasta, vaikuttavasta toiminnasta sekä järkevästä resurssien kohdentamisesta. Rangaistusajan suunnitelman tavoitteena on auttaa vankia saamaan valmiudet rikoksettomaan elämäntapaan ja edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan. Tässä rikoksettomaan elämäntapaan suuntautumisessa on tärkeässä asemassa ns. kriminogeeniset tekijät. Juuri näitä tekijöitä kartoitetaan rangaistusajan suunnitelmaa tehdessä. Rangaistusajan suunnitelman taustalla on teoria rikollisen käyttäytymisen syistä ja se perustuu laajaan tilastolliseen tutkimusaineistoon siitä, mitkä henkilön ominaisuudet ja elämänpiiriin kuuluvat asiat ovat yhteydessä rikollisuuteen. Uusintarikollisuuden riskiä voidaan siis arvioida tutkimalla henkilön aikaisemman rikollisen käyttäytymisen määrää ja laatua, asennoitumista rikollisiin tekoihin, rikollista seuraajaa ja yhteiskuntamyönteisen toiminnan puuttumista (Motiuk 2003, 20-21).

2.1 Sosiaalisen oppimisen teoria

Kun puhutaan kriminogeenisiin tekijöihin vaikuttamisesta, ollaan vahvasti sosiaalisen oppimisen teorioiden alueella. Rikollista käyttäytymistä pitävät yllä monet eri tekijät ja ilmiöt. Sosiaalisen oppimisteorian mukaan rikollisuus johtuu yhteiskunnallisista, taloudellisista ja sosiaalisista syistä. Rikollinen toiminta ei johdu vain yksilöstä itsestään. Rikollinen toiminta ei ole seurausta sairaudesta vaan rikollinen käyttäytyminen syntyy tärkeiden henkilökohtaisten tekijöiden sekä yksilön kohtaamien tilanteiden vuorovaikutuksesta. Rikollista käytöstä ylläpitävät ja muovaavat monenlaiset ilmiöt, syyt ja olo-

suhteet kuten esim. sosiaalinen tuki, riskiin liittyvä jännitys, rikollismyönteiset asenteet jne. Aikaa myöten rikoksentekoon johtavat polut voivat kuitenkin muuttua ja näin ollen opitun rikollisen käyttäytymisen tilalle voi myös oppia muuta käyttäytymistä. (Motiuk 2003, 37-41.)

Kun nykysuuntaus lakimuutoksen jälkeen korostaa muutosta ja uusintarikollisuuteen vaikuttamista on hyvä tarkastella taustalla olevia mahdollisia syitä sekä etsiä kriminogeeneja tekijöitä. Muutos sekä uskominen ja kannustaminen muutokseen ovat tärkeitä tekijöitä rikollisuuteen vaikuttamisessa. On uskottava ihmisen mahdollisuuteen muuttua ja huomioitava myös se, että syyt rikollisuuteen voivat muuttua. Muutoksen ollessa ratkaiseva tekijä, on sen osoittaminen tärkeää. On oleellista osoittaa rikolliselle itselleen niitä hyötyjä ja haittoja, jotka rikolliseen käyttäytymiseen liittyvät.

Sosiaalisen oppimisen teoriassa mainitaan mm. se, että ihmiset puntaroivat jatkuvasti eri tilanteisiin joutuessaan käyttäytymisensä vaikutuksia. Tilanteeseen jouduttuaan ihminen arvioi automaattisesti käyttäytymisensä hyödyt ja haitat ja tällä on suuri vaikutus hänen käyttökseen. Motiuk toteaa seuraavaa ”Yleisesti ottaen rikollinen käyttäytyminen tuottaa rikolliseen tekoon liittyviä hyötyjä ja haittoja” (Motiuk 2003, 16-17). Rikollisuus voidaan siis oppia; opitaan että tietyllä käyttäytymisellä saadaan tiettyjä hyötyjä. Samalla tavoin voidaan rikollisuudesta oppia pois. Merkittävään rooliin nousee se, että saadaan yksilö ajattelemaan omaa ”rikollista uraansa”. Tässä eri toimintaohjelmat ovat tärkeitä. Niillä voidaan saada rikollinen ymmärtämään tekojensa seurauksia sekä huomaamaan miten asenne- ja ajattelutapojen muutoksilla on vaikutusta. Muutoksen tulee tulla yksilöstä itsestään, siksi on tärkeää saada rikollinen motivoitumaan muutokseen. Matti Laine toteaa kirjassaan ”Rikollisuus ei ole vain ilmiö, joka joko on tai ei ole, vaan kyse on prosessiluonteisesta tapahtumasta josta on myös mahdollisuus päästä pois”. (Laine 2007, 168.)

Kuntoutuksessa on huomioitava vangin riskitaso sekä tarpeet. Puhutaan ns. riskiperiaatteesta, jossa intensiivinen toiminta eli vaikuttavimmat ohjelmat tulee suunnata niille, jotka tarvitsevat niitä enemmän. Toiminta ja voimavarat tulisi keskittää rikoksentekijän riskitason mukaiseksi. Uusintariskiä ja siihen vaikuttamista suunniteltaessa on tärkeää huomioida se, että on todettu uusintarikollisuuden lisääntyvän jos alhaisen riskin rikoksentekijälle annetaan intensiivistä kuntoutusta. (Motiuk 2003, 19.) Rikollista käyttäytymistä tutkittaessa on hyvä huomioida myös vertaistuen vaikutus. Rangaistusajan suunnitelmallisella työotteella voidaan vankeuden aikana puuttua vangin kriminogeeneihin tekijöihin, jolloin voidaan merkittävästi parantaa rangaistuksen suorittajan elämänhallintataitoja ja vähentää rikoksen uusimisriskiä.

2.2 Rangaistusajan suunnitelma

Vankeuslain 2 § määrittelee vankeuden täytäntöönpanon tavoitteeksi vangin valmiuksien lisäämisen rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä rikosten tekemisen estämisen rangaistusaikana. 1.10.2006 voimaan tullut vankeuslaki toi kriminogeeniset tekijät huomionarvoiseksi tekijäksi vankeuden sisällön toteuttamisessa. Lain mukaan kaikille vangeille on tehtävä rangaistusajan suunnitelma riski- ja tarvearvion pohjalta (Vankeuslaki).

Vankeusasetuksen 18§ määrittelee rangaistusajan suunnitelman sisällön. Rangaistusajan suunnitelmaa laadittaessa on otettava huomioon seuraavat seikat:

1. vangin aikaisempi rikollisuus, vangin tekemän rikoksen tai tekemien rikosten laatu ja tuomitun rangaistuksen pituus
2. vangin sosiaaliset olosuhteet, yksilölliset tarpeet ja voimavarat
3. arvio vangin työ- ja toimintakyvystä
4. tekijät jotka lisäävät todennäköisyyttä syyllistyä uusiin rikoksiin
5. tekijät, joilla todennäköisyyttä syyllistyä uusiin rikoksiin voidaan vähentää
6. turvallisuuteen vaikuttavat tekijät

(Valtioneuvoston asetus vankeudesta 18 §)

Lisäksi rangaistusajan suunnitelman tulee sisältää seuraavat seikat:

- 1) vankeusajan keskeiset tavoitteet;
- 2) tietoja osallistumisvelvollisuuteen sisältyvän toiminnan laadusta, sisällöstä ja vaativuuksista;
- 3) turvallisuusjärjestelyille asetettavat vaatimukset;
- 4) tiedon sijoitusvankilasta;
- 5) suunnitelman mahdollisen poistumisluvan ajankohdasta ja edellytyksistä;
- 6) suunnitelman mahdollisen valvotun koevapauden ajankohdasta ja edellytyksistä; sekä
- 7) vapauttamissuunnitelman ja valvontaan määrättävän osalta lisäksi valvontasuunnitelman

(Valtioneuvoston asetus vankeudesta 18§)

Suomessa on kehitetty oma riski- ja tarvearvion työmalli ja tätä arviointikeskukset käyttävät työssään. Kaikki vankien rangaistusajan suunnitelmat pohjautuvat tämän työmallin pohjalle. Tavoitteena on ymmärtää vangin yksilölliseen kasvuun liittyvien tekijöiden ja käyttäytymisen dynamiikkaa. Eri tietolähteistä saadut ja kootut tiedot yhdistellään ja arvioidaan. Näiden tietojen avulla voidaan arvioida vangin kykyjä, taitoja, elämänkulkua, arvoja, asenteita ja uskomuksia. (Suoranta 2010, 4-6.)

Uusimisriskin arviointi ei ole ongelmaton yhteisten ja yksiselitteisten käsitteiden puutteen vuoksi. Tämän takia arvioinnin on tapahduttava eri toimijoiden yhteisenä prosessina, jotta vältytään epämääräisiltä, virheellisiltä ja harkitsemattomilta arvioinneilta. Arviointi ei saa olla itsetarkoitus, vaan siitä on ilmevä aidosti pyrkimys vangin tukemiseen ja eteenpäin auttamiseen. Parhaaseen tulokseen päästään kun toimitaan moniammatillisessa tiimissä. Myös vangin tulisi aktiivisesti osallistua oman rangaistusajan suunnitelmansa tekoon, jotta hänen motivaationsa saadaan aikaiseksi jo suunnitelman toteuttamisvaiheessa (Rikosseuraamusalan käsikirja 2004, 8-15).

Tuomitut, jotka kutsutaan arviointikeskukseen tapaavat henkilökohtaisesti erikoissuunnittelijan, joka tulee keskustelemaan tuomitun elämästä ennen vankilaa, vankilassa olosta ja vapautumisesta. Keskustelujen tarkoituksena on löytää syitä miksi tuomittu on syyllistynyt rikoksiin. Tämän perusteella laaditaan arvio tekijöistä, jotka mahdollisesti lisäävät riskiä syyllistyä rikoksiin. Rangaistusajan suunnitelmassa huomioidaan myös ns. suojaavat tekijät. Jos vangilla todetaan riskitekijänä esim. päihteet, voi tällöin suojaavana tekijänä toimia hyvät perhesuhteet. Työskentelyä ohjaavina periaatteina ovat riskin periaate, tarve- eli kohdentamisperiaate, vastaavuusperiaate ja ohjelmien integriteettiperiaate. Tämä tarkoittaa että interventioiden tulee olla suhteessa arvioituun uusimisriskiin, työ tulee kohdentaa niihin tekijöihin joilla on yhteyttä rikosten tekemiseen, interventiot tulee toteuttaa sopivalla tavalla jotta se vaikuttaisi motivoivasti sekä ne tulee toteuttaa suunnitelman mukaisesti (Rikosseuraamusalan käsikirja 1/2004, 7.)

Yllä mainitut periaatteet voidaan avata myös viitenä periaatteena:

- Riskin periaate - toiminta mukautetaan riskitasoon.

Kun kunkin rikoksentekijän uusimisriski on määritelty sovitetaan toiminnan taso riskin mukaiseksi. Toiset tarvitsevat intensiivisempää toimintaa kuin toiset, vähäisemmän riskin omaavat tarvitsevat toimenpiteitä vain vähän tai ei ollenkaan. Eräiden tutkimusten mukaan riskiltään vähäisille rikoksentekijöille järjestetty intensiivinen toiminta saattaa jopa lisätä rikoksen uusimisriskiä.

- Tarveperiaate - keskitytään kriminogeenisiin tarpeisiin.

Esimerkiksi päihteiden käyttö ja työllistymisongelmat ovat kriminogeenisia tarpeita, joihin vaikuttamista voidaan pitää tavoiteltavina. Ahdistus taas on ei-kriminogeeninen tekijä, jonka vähentämien ei yleensä vaikuta tulevaan rikolliseen käyttäytymiseen.

- Vastaanottavuuden periaate - otetaan huomioon henkilökohtaiset ominaisuudet.

Vastaanottavuuteen vaikuttavat mm. tietyt persoonallisuus -ja kognitiiviset -behavioraaliset piirteet sekä erilaiset oppimistyyli- ja -vaikeudet.

- Ammatillinen harkinta

Monet objektiiviset riskimäärittelyasteikot saattavat määritellä esim. seksuaalirikollisen uusimisriskin vähäiseksi, mutta ammatti-ihmisten (esim. psykologien) tiedossa olevat seikat saattavat viitata huomattavaankin uusimisriskiin.

- Toteutuksen johdonmukaisuus

(Bonta 2003,54-56).

Kun riski- ja tarvearvio sekä rangaistusajan suunnitelma ovat valmiita, päätetään sijoituslaitos sijoittelukokouksessa. Asiaa hoitanut erikoissuunnittelija toimii kokouksessa sijoituspäätöksen esittelijänä ja tapaa vielä kokouksen jälkeen vangin. Tällöin käydään vangin kanssa vielä läpi riski- ja tarvearvio sekä rangaistusajan suunnitelma ja vanki allekirjoituksellaan hyväksyy rangaistusajan suunnitelman. On huomioitava, että vangin oma kokemus rangaistusajan suunnitelmasta voi erota suurestikin erikoissuunnittelijan tekemästä suunnitelmasta. Rangaistusajan suunnitelma on kuitenkin objektiivinen asiakirja ja perustuu haastatteluihin, on luonteeltaan realistista, selvästi rajattua ja asiakasperusteinen argumentointi perustuu asiakirjoista saatuihin tietoihin.

Jokaiselle vangille laaditaan yksilöllinen rangaistusajan suunnitelma. Rangaistusajan suunnitelmallisuus lähtee elinikäisen oppimisen lähtökohdista ja siitä ajatuksesta, että ihminen voi oppia pois vanhoista tavoistaan. Rangaistusajan suunnitelman tavoitteena on vangin elämänhallinnan ja yhteiskuntaan sijoittumisen edistäminen (Mohell & Pajuoja 2006, 15.) Rangaistusajan suunnittelussa huomioidaan rangaistusajan pituus, aikaisemmat vankeusrangaistukset, vangin sosiaalinen toimintakyky sekä henkilökohtaiset olosuhteet, jotka vaikuttavat rangaistusajan suunnitelman sisällöllisessä laadinnassa (VankeusL 4 luku 6§). Suunnitelma on prosessinomainen ja sen toteutumista arvioidaan koko rangaistuksen ajan. Suunnitelmallisuus tuo tavoitteellisuutta vangin rangaistuksen suorittamiseen ja samalla se sitouttaa myös vankia rangaistuksensa suorittamiseen ja osallistuttaa suunnitteluun.

Suunnitelman pohjalta tehdään päätös siitä, mihin yksilöllisiin, sosiaalisiin, kriminogeenisiin ja muihin vangin toimintakykyyn ja uusintarikollisuuteen vaikuttaviin tekijöihin rangaistusaikana pyritään vaikuttamaan. Näin ollen voidaan todeta, että suunnitelmallinen työote on paras keino kasvattamaan vangin elämänhallintaa ja valmiuksia rikoksettomaan elämään. Samalla se parantaa rangaistusajan ennustettavuutta. Lisäksi rangaistusajan suunnitelman laatiminen tuo vankeinhoitohenkilökunnalle näkyväksi ne työskentelyalueet, joita vangin kanssa on työstettävä. Rangaistusajan suunnitelmallisuus voidaan siis nähdä merkittävänä mahdollisuutena kasvattaa elämänhallintataitoja jo siinä vaiheessa kun vangin rangaistus on vasta alkutekijöissään. Vankeusrangaistuksen suorittamisen aikana vangin tulisi ottaa enemmän oman elämänsä hallinnallista

roolia, jotta hänen elämänhallintakykynsä olisi vapautuessa sellainen, että yhteiskuntaan palaaminen ei olisi stressitilanne vaan uusi mahdollisuus rikoksettomaan elämään. (Taruvuori 2010.)

2.3 Kriminogeeniset tekijät

Viimeisten vuosikymmenten aikana on erityisesti Kanadassa ja Iso-Britanniassa tehty tieteellisiä tutkimuksia koskien rikoksen uusimisriskejä. On todettu että kohdentamaton ja sattumanvarainen työskentely ei tuo toivottuja tuloksia. Siksi onkin kehitetty työtapoja miten rikollisen käyttäytymiseen voidaan vaikuttaa. Rikoksen uusimisriskillä tarkoitetaan sitä todennäköisyyttä, jolla rikoksentekijä tekee uusia rikoksia. Tällöin uusimisriskin määrittelyssä arvioidaan staattisia ja dynaamisia riskejä. Kriminogeenisillä tekijöillä tarkoitetaan että jokin asia on sellainen, että se aiheuttaa, vaikuttaa tai ylläpitää rikollista käyttäytymistä (Hypen 2004,7). Staattiset riskitekijät ovat muuttumattomia eikä niihin voida vaikuttaa. Nämä staattiset tekijätkin kuitenkin muuttuvat. Ihminen automaattisesti vanhenee ja ikä onkin yksi merkittävä kriminogeeninen tekijä. On nimittäin havaittu, että rikollinen käyttäytyminen alkaa suhteellisen varhain ja varsinkin runsaasti rikoksia tekevät aloittavat varsin nuorena (Rikoksentorjuntaneuvosto). Rikoksiin syyllistyminen kuitenkin vähenee iän myötä. Myös sukupuoli on merkittävä tekijä, sillä erityisesti nuoret miehet syyllistyvät rikoksiin.

Kriminogeenisillä tekijöillä tarkoitetaan sellaisia seikkoja, jotka aiheuttavat rikollista käyttäytymistä, vaikuttavat siihen tai ylläpitävät sitä. Vuonna 1990 Carletonin yliopiston Don Andrews, James Bonta ja Robert Hoge kehittivät rikosten uusimisriskiä mittaavan arviointimenetelmän, jota käytetään useiden vankeinhoitojärjestelmien piirissä. Kriminogeeniset tekijät voidaan jakaa kahteen ryhmään tarveperiaatteen mukaisesti kriminogeenisiin ja ei - kriminogeenisiin tekijöihin. Kriminogeeniset tarpeet ovat tarpeita, joissa tapahtuva muutos vaikuttaa rikoksenuusimisriskiin (Motiuk 2003, 54).

2.3.1 Dynaamiset riskitekijät

Dynaamisista riskitekijöistä käytetään usein nimitystä kriminogeeniset tekijät. Nämä voidaan lisäksi jakaa

- a) vakaisiin dynaamisiin riskitekijöihin eli niihin, jotka ylläpitävät rikollista käyttäytymistä sekä
- b) akuutteihin dynaamisiin riskitekijöihin, jotka laukaisevat rikollisen käyttäytymisen. Tällaisia tekijöitä ovat esim. tunnetilat, päihtymys, tietynlaiset ajatukset

Vakaat dynaamiset riskitekijät ovat pysyvämpiä eivätkä ne ole yhtä tilannesidonnaisia kuin akuutit dynaamiset tekijät (Harris 2003, 1). Yksittäiset riskitekijät eivät yleensä johda epäsosiaaliseen tai rikolliseen käyttäytymiseen, mutta niiden kasaantuminen saattaa johtaa. Kokonaisarviossa otetaan huomioon dynaamisten ja staattisten tekijöiden lisäksi myös muita tekijöitä (vapautumisolosuhteet, ongelmien hallintakeinot, kohdattavien ongelmien todennäköisyys ym.) Dynaamiset kriminogeeniset tekijät tulee siis nähdä sellaisina tekijöinä, joihin työskentelyllä pystyy vaikuttamaan. Dynaamisia kriminogeenisiä tekijöitä ovat muun muassa:

- Aikaisempi rikollinen käyttäytyminen joka on alkanut nuorella iällä ja tullut esiin erilaisissa tilanteissa
- Rikollisuudelle myönteiset asenteet, arvot ja uskomukset
- Rikosmyönteinen seura ja lähipiiri
- Rikoskielteisen lähipiirin puuttuminen
- Heikot sosiaaliset taidot
- Persoonallisuuden piirteet ja temperamentti (impulsiivisuus, riskihakuisuus, itsekkeisyys, aggressiivinen energisyys)
- Perheeseen liittyvät tekijät (laiminlyönti tai hyväksikäyttö, rikollisuus perheessä, epäjohtamukainen kasvatus)
- Koulutuksen vähäisyys, ammattitaidottomuus, työelämässä tarvittavien taitojen vähäisyys
- Riippuvuudet, huumeiden tai alkoholin käyttö

Motiikin mukaan työntekijöiden tulee työssään ymmärtää mitä kriminogeenisillä tekijöillä, joita edellä listattiin, tarkoitetaan. Vaikka sinällään aikaisempi rikoshistoria ei ole dynaaminen kriminogeeninen tekijä, voi sitä tarkastelemalla löytää tiettyä ennustettavuutta työskentelyyn uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi. Rikosmyönteiset asenteen puolestaan ovat muodostuneet pitkän ajan kuluessa, joiden muuttamiseen tarvitaan pitkäjänteistä työtä ja toisenlaisia toimintamalleja. Rikoskielteisen lähipiirin puuttuminen taas esim. nuoren henkilön kohdalla ei toimi suojaavana tekijänä, koska hänellä ei silloin ole hyvää roolimallia tai henkilöitä, jotka omalla toiminnallaan näytävät hyvää esimerkkiä tai asettavat nuorelle rajoja.

Heikot sosiaaliset taidot yhdistettynä tiettyihin persoonallisuuden piirteisiin saattavat olla yksi syrjäytymistä sekä sitä kautta rikollisuutta edistäviä tekijöitä. Vuorovaikutustaitojen puuttuminen on yksi tärkeä kriminogeeninen tekijä. Yhtäältä heikkojen sosiaalisten taitojen tilalle tarvitaan uusia toimintamalleja. Toisaalta heikot sosiaaliset taidot näkyvät kykenemättömyytenä hoitaa perhesuhteita, ystävyssuhteita tai välttää päihteiden käyttöä. Rikollisilla on havaittu usein olevan ongelmia sosiaalisten taitojen alueella ja siksi heidät olisikin saatava kosketuksiin sosiaalisuutta edistävien taitojen kans-

sa. Rikosseuraamusalalla tämä edellyttää, että henkilöstö toimii oikeanlaisena mallina ja että heidän on toimittava jämäkästi sekä oikeudenmukaisesti (Motiuk 2003, 20-24).

Päihteiden käytön on todettu olevan merkittävä uusintariski. Se liittyy usein rikoksiin, se saattaa olla rikoksenteon motiivina tai olla yhteydessä väkivaltakäyttäytymiseen. Päihdeongelmaan puuttuminen on hyvä vaihtoehto sosiaalisten ongelmien kasautumisen katkaisuun, koska se on yhteydessä niin moneen sosiaaliseen ongelmaan. Empiiriset tutkimukset tukevat ajatusta, että päihdeongelmaan vaikuttaminen voi olla jopa vaikuttavin tapa puuttua uusintarikollisuuteen. Tätä ajatusta tukee se, että vangeista yli 70 % on todettu vaikea päihdeongelma. (Rikoksista rangaistujen tuen tarve 2006,3.)

Myös rikoskäyttäytymistä sekä sosiaalista ympäristöä on tutkittu ja pyritty löytämään selityksiä rikolliselle käyttäytymiselle. Sosiaalinen pääoma tarkoittaa resursseja ja verkostoja ja ne syntyvät ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Sosiaaliseen pääomaan kuuluvat mm. perhe, koulu, lähiympäristö, kaverisuhteet ja näistä saatava luottamus, tuki ja kontrolli. Rikollisuutta ehkäisevästi tämä sosiaalinen pääoma voi vaikuttaa kolmella eri tasolla:

- 1.Yksilötasolla lainkuuliaista elämäntapaa vahvistavana sitoutumisena yhteisöön ja läheisiin ihmissuhteisiin.
 - 2.Pienyhteisön tasolla vaikuttavat vertaisryhmien ominaisuudet, yhteisön säännöt ja epävirallinen sosiaalinen kontrolli.
 - 3.Koko yhteiskunnan tasolla normeina, jotka liittyvät yhteiseen arvopohjaan, yhteistyöhön ja luottamukseen.
- (Salmi 2006,187-190).

2.3.2 Staattiset riskitekijät

Staattisilla kriminogeenisilla tekijöillä tarkoitetaan tekijöitä, joihin yksilö ei voi enää itse vaikuttaa. Staattinen tarkoittaa sitä, ettei tekijöihin voida enää jälkikäteen vaikuttaa. Tapahtuma on tällöin muuttunut jo historiatiedoksi. Hypen mainitsee staattisiksi tekijöiksi vankilakertaisuuden, tuomion pituuden ja vapautumisvuoden. (Hypen 2004, 7.) Muita ns. staattisia tekijöitä voidaan mainita myös ikä, joka muuttuu ja siten toimii myöhemmin ehkä suojaavana tekijänä. Sukupuoli ja aiempi rikoshistoria mainitaan myös staattisina tekijöinä. Myös varhaislapsuus voidaan ajatella staattiseksi tekijäksi, sillä menneisyyttä ei voi muuttaa. Toisaalta esim. Keinänen toteaa omassa väitöskirjassaan staattisiksi tekijöiksi myös hovioikeuspiirin ja tuomiovuoden. Hän toteaa tutkimuksessaan, että hovioikeuspiirillä on vaikutusta siihen kuinka monta rikoslajia tuomioita kohden annetaan. (Keinänen 2008, 114, 118.)

3. Tutkimuksen suorittaminen

Kun ihmisestä halutaan saada selville, mitä he ajattelevat, tuntevat, kokevat tai uskovat käytetään haastatteluja ja kyselykaavakkeita. Avoimessa haastattelussa haastatteli- ja selvittää haastateltavan ajatuksia, mielipiteitä tunteita sekä käsityksiä. Avoin haastattelu on haastattelumuodoista lähimpänä keskustelua. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 185-205.)

Tutkimuksessa halusin saada tietoa kokemuksista, joita ei voi tutkia kokeellisesti. Tämä tutkimus voidaan toistaa samalla menetelmällä, mutta tulokset voivat olla erilaisia, koska ajan kuluessa ja olosuhteiden vaihtuessa haastateltavat vaihtuvat ja työtavat muuttuvat. Toistettaessa tutkimus, tulos ja tulkinta voivat mahdollisesti olla erilaiset. Tekemäni jatkohaastattelu näyttää toteen kuitenkin sen, että varsinaisten haastattelujen vastaukset ovat yhteneviä yli vuosi myöhemmin tehtyjen haastattelujen kanssa. Jatkohaastatteluissa sain vangeilta samansuuntaisia vastauksia koskien rangaistusajan suunnitelman tekoa ja oloa sijoittajayksikössä. Vastaukset olivat positiivissävytteisiä ja he totesivat asian olevan hyvä, vain toteutus ontuu. Ja vaikka vastaukset olisivat eriäviä, niin kuka voi väittää, ettei toisen henkilökohtainen kokemus jostakin asiasta olisi sitenkin tosi? Haastateltavien kokemukset ovat kuitenkin heille itselleen todellisia kokemuksia ja siten merkityksellisiä ja tosia.

Ilmiö, joka on tutkimuksen kohteena määrittää pääosin sen, mitä otetta tutkimuksessa tulisi käyttää. Tutkimusotteet voidaan jakaa kahteen luokkaan kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen.

Kvantitatiivinen (määrällinen)	Kvalitatiivinen (laadullinen)
<ul style="list-style-type: none"> - vastaa kysymyksiin: Mikä? Missä? Paljonko? Kuinka usein? - numeerisesti suuri, edustava otos - ilmiön kuvaus numeerisen tiedon pohjalta 	<ul style="list-style-type: none"> - vastaa kysymyksiin: Miten? Miksi? Millainen? - suppea, harkinnanvaraisesti koottu näyte - ilmiön ymmärtäminen ns. pehmeän tiedon pohjalta

Kaavio 1: kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimuksen oleelliset erot (Heikkilä 2005, 17).

Tutkimukseni on luonteeltaan kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillisiä piirteitä ovat:

- Se on kokonaisvaltaista tiedon hankintaa. Aineisto kootaan luonnollisissa, todellisissa tilanteissa.
- Suositaan ihmistä tiedon instrumenttina.
- Tarkoituksena on paljastaa odottamattomia seikkoja, siksi lähtökohtana ei ole teorian tai hypoteesin tarkastelu. Se mikä on tärkeää sitä ei määrää tutkija.
- Suositaan metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät esille.
- Kohdejoukko valitaan tarkoituksen mukaisesti.
- Tutkimussuunnitelma muotoutuu tutkimuksen edetessä. Tutkimus toteutetaan joustavasti. Tapauksia käsitellään ainutlaatuisina ja tulkitaan aineistoa sen mukaisesti.

Laadullisen tutkimuksen tarkoitus on auttaa ymmärtämään ja selittämään käyttäytymistä. Yleensä laadullinen tutkimus rajoittuu pieneen määrään tapauksia ja ne pyritään analysoimaan mahdollisimman tarkasti. (Heikkilä 2005, 16.) Laadullisen tutkimuksen ongelmia on, että siinä tutkitaan ihmisiä ja heidän kokemuksiaan heidän omasta näkökulmastaan. Päämääränä on ihmisten käyttäytymisen ymmärtäminen sekä heidän omien tulkintojen ja tutkittavalle ilmiölle antaman merkityksen hahmottaminen. Haastateltavien joukko oli tässä tutkimuksessa varsin pienehkö ja se sai minut arvelemaan, että se ei ole riittävä. Toisaalta, jo yhdenkin haastateltavan mielipiteet ja tuntemukset ovat ainutkertaisia sekä tosia ja siten validia tutkimusmateriaalia. Ja tästä ajatuksesta lähdinkin liikkeelle. Tässä tutkimuksessa haastateltavat olivat ”siivu” senhetkisestä vankeipopulaatiosta. Nykyisin käytetäänkin focus group- haastatteluja, joissa tietoisesti kerätään tietty pienehkö kohderyhmä. Toisaalta on todettava, että pyrin kyllä kaikessa totuudellisuuteen ja se oli ohjaavana periaatteena. Tässä tutkimuksessa kaikki tieto syntyi kohtaamisissa haastateltavien kanssa.

Avoimen ja puolistrukturoidun haastattelun runko sisältää etukäteen vain perusteemat ja muutaman jäsentelevän kysymyksen ja jättää vapauden sovittaa kysymysten muoto ja osittain sisältökin henkilön ja keskustelun mukaan (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1994, 138). Näin haastatteluissa oli sopiva ”vapaus” antaa keskustelulle riittävästi tilaa ja saada mahdollisimman paljon tietoa tältä suppealta joukolta. Pyrin tässä työssä saamaan vangeilta tietoa heidän autenttisista kokemuksistaan sijoitteluprosessista sekä rangaistusajan suunnitelmahaastatteluista. Kuinka he kokevat haastattelutilanteet, miltä heistä tuntui puhua omasta elämästään, lapsuudesta, asenteista, sosiaalisista suhteistaan, päihteiden käytöstään sekä rikoksistaan.

Sijoittajajäykkötoiminnan käsikirjassa sanotaan mm. että arvioinnin tavoitteena on pyrkimys vangin tukemiseen ja eteenpäin auttamiseen. Arvioinnin tulee tuoda esiin

myös vangin vahvuuksia. (Rikosseuraamusalan käsikirja 1/2004, 8.) Pysin saamaan selville toteutuuko käsikirjassa asetetut tavoitteet. Matti Joukamaa on todennut seuraavaa ”Vankeja voidaan pitää marginaalisena huono-osaisten ihmisten ryhmänä, jonka koulutustausta, sosiaalinen asema ja ammatillinen ura on selvästi huonompi kuin muulla väestöllä” (Joukamaa 2010, 14). Tätä taustaa vasten yritän selvittää ymmärtävätkö vangit uuden vankeuslain mukaiset tavoitteet elämänhallinnan, rikoksettoman elämätavan tai yhteiskuntaan sijoittumisen tärkeyden oman elämänhallintansa kannalta.

Lähestymistapana on lisäksi fenomenologis- hermeneuttinen ote eli tutkitaan toisen ihmisen inhimillistä kokemusta, elettyä kokemusta. Yksilön kokemus on ainutkertainen ja se muodostaa merkityssuhteen laadullisen ytimen. Aineistoa kokemuksista tuotetaan haastatteleamalla vankeja. Pyrkimyksenä on ymmärtää ja tulkita inhimillistä toimintaa. Ymmärtäminen tarkoittaa juuri vangin kertomuksen kuuntelua. On huomioitava myös se, että tähän sisältyy aina myös riski väärinymmärryksestä.

Haastatteluja tehdessäni minun oli reflektoitava myös itseäni. Kyseenalaistin oman ymmärrykseni ja suhtauduin kriittisesti omaan asenteeseeni. Virkamiehenä ja vartijana, päivittäin työskennellessäni vankien parissa, minulle on muotoutunut tietty käsitys vangeista. Tästä ennakkokäsitteestä pyrin pääsemään eroon tai ainakin ottamaan sen huomioon.

3.1 Haastattelut

Suunnitteluvaiheessa kävin keskusteluita erikoissuunnittelijoiden kanssa, erityisesti työelämän ohjaajani Karoliina Taruvuoren kanssa. Päädyimme haastatteluun tutkimusmenetelmänä, sillä näin vastaukset tulisivat perustumaan yksilön omiin kokemuksiin. Haastattelun etuina olivat myös se, että haastattelun aikana pystyy huomioimaan haastateltavat, pystyy tekemään tarkentavia kysymyksiä, selventämään tarvittaessa käsitteitä ja se on joustava tiedonkeruumenetelmä. Päädyimme henkilökohtaiseen haastatteluun tiedonkeruumenetelmänä, koska lomakehaastattelu ei olisi ollut mielestäni toimiva. Lomakehaastatteluun olisi ollut liian helppo merkitä vastausvaihtoehdot eikä olisi saatu perusteluita. Kyselytutkimuksessa olisi ollut vaikea asettaa juuri oikeat kysymykset. Kyselytutkimuksessa helposti sotkeutuu yhteen kysymykseen kaksi eri asiaa ja tällöin vastausten analysointi on hankalaa. Lisäksi ihmiset useimmiten suostuvat mielellään haastateltavaksi, mutta täytettävien kyselylomakkeiden suhteen vastaamishalukkuus ei välttämättä olisi ollut samaa luokkaa.

Yhdessä pohdimme mm. haastattelurunkoa ja aikataulua. Päädyimme haastattelussa kuuteen ”teema-alueeseen”. Ensimmäinen käsitteli taustatietoja joiden avulla päästiin ns. luottamukselliseen tilaan. Tässä osiossa kerroin myös opinnäytetyöni tarkoituksesta

sekä siitä, että kenenkään ei tarvitse esiintyä nimellään. Toinen teema käsitteli rangaistusajan suunnitelmaa, miksi se tehdään ja onko se hyvä asia. Kolmas osio käsitteli haastattelutilannetta ja erikoissuunnittelijaa. Neljäs teema käsitteli kokeeko vanki että hänen äänensä ja toiveensa on tullut huomioduksi. Viides teema käsitteli oloa sijoittajaysikköosastolla ja sen arkipäivää sekä Riihimäen vankilan henkilökuntaa. Kuudes teema oli ns. vapaa sana, jossa haastateltu vanki sai sanoa terveisensä henkilökunnalle tai muuten vain purkaa mieltään.

3.1.1 Varsinaiset tutkimushaastattelut

Haastattelut tehtiin ns. puolistrukturoidusti eli haastatteluilla oli alustava runko, jota pystyin täydentämään tarkentavilla kysymyksillä. En tehnyt haastattelun aikana kirjallisia merkintöjä vaan nauhoitin kaikki haastattelut. Haastattelutilanteiden aluksi oli havaittavissa pienekköä jännittyneisyyttä ja tilannetta helpottaakseni haastattelujen aluksi kerroin kaikille opinnoistani. Kaikilta haastateltavilta kysyttiin perustiedot kuten ikä, kertalaisuus ja rikostausta. Osalla jännittyneisyyttä ilmeni koko haastattelun ajan ja tämä näkyi lyhyinä ja korrekteinä vastauksina. Perustietojen lisäksi käytiin läpi itse rangaistusajan suunnitelman haastattelutilanteet kuten haastattelijan rooli, haastateltavana olo, tavoitteiden kartoittaminen ja itse sijoituspäätös. Tavoitteena oli, että vangit avoimesti ja luottamuksellisesti kertoisivat kokemuksistaan ja tuntemuksistaan koko prosessin ajalta.

Informanteiksi eli haastateltaviksi valikoitui kahdeksan vankia, joille oli tehty rangaistusajan suunnitelma sekä saatu sijoituspäätös valmiiksi. Tällöin vangit olivat vielä fyysisesti Riihimäen vankilassa. Haastateltaviksi valikoitui mahdollisimman kattava otos erilaisia vankeja huomioiden heidän erityispiirteensä (kertalaisuus, rikostausta ym.). Koska toimin normaalisti tällä kerroksella kerrosvartijana, oli otettava huomioon se seikka, että vangit eivät välttämättä suostuisi haastateltavakseni. Haastatteluja varten olinkin virkavapaalla normaalistyöstäni, jotta pystyin ottamaan etäisyyttä vankeihin ja työhöni vartijana. Virkavapaus oli ehdoton edellytys haastattelujen onnistumiselle. Vankilassa roolit ja käyttäytymismallit vankien ja valvontahenkilökunnan välillä ovat tiukassa. Vangit eivät juuri puhu asioistaan valvontahenkilökunnalle.

3.1.2 Jatkohaastattelut

Tutkimukseni ollessa loppusuoralla päätin ohjaavana opettajana toimineen Matti Lai-
neen ehdotuksesta tehdä vielä kolme lisähaastattelua. Nämä haastattelut tein kolmelle Riihimäen vankilaan sijoitetulle vangille. He asuivat eri osastoilla ja olivat eri toiminoissa. Jatkohaastattelut tein lokakuussa 2010 ja lisäsin siitä saamani tulokset varsinaisten tulosten loppuun. Näiden kolmen vangin haastattelut poikivat vielä lyhyet haas-

tattelut tai keskustelut kahden rikosseuraamusesimiehen kanssa. Nämä keskustelut tein, koska halusin saada lisää tietoa siitä, kuinka prosessi heidän mielestään toimii ja toimiiko se riittävän hyvin. Myös näistä keskusteluista on lisää loppupohdinnoissa ja tuloksissa.

3.2 Tutkimuksen luotettavuus

Saadakseni tutkimukseeni luotettavuutta lisääviä tekijöitä, tein haastattelut pääosin rauhallisessa ympäristössä missä ei ollut häiriöitä. Tällainen viihtyisä ja rauhaista paikka Riihimäen vankilasta löytyi lapsitapaamistilasta. Vain yhden haastattelun tein vangin omassa sellissä. Luottamuksellisen ilmapiirin luomiseksi en ollut virkapuvussa. Aikaa kullekin haastattelulle olin varannut kaksi tuntia eli kiirettä ei ollut. Haastattelut kestivät keskimäärin puoli tuntia. Virhetulkintoja välttääkseni selvensin kysymyksiä tarvittaessa. Haastateltavat pysyivätkin hyvin aiheessa. Muutamia kertoja tapahtui niin, että haastateltavan puhe rönkyi pois aihealueelta, mutta en pitänyt tätä häirtävänä. Jätin nämä kohdat litteroimatta, sillä ne eivät olleet relevantteja. Hyvän ilmapiirin säilymisen kannalta oli ehkä hyvä, että haastateltava sai purkaa mieltään painavia asioita, vaikka ne eivät aiheeseen suoranaisesti liittyneetkään.

3.3 Tutkimuksen toteutus

Kävin etukäteen kysymässä jokaiselta vangilta suostumuksen haastatteluun ja sovin jokaisen kanssa sopivan ajankohdan haastattelulle. Haastatteluja varten hankin digitaalisen nauhurin, jota käytin tietojen tallentamiseen. Tällä tavoin sain tallennettua kaiken tiedon sekä myös äänen vivahteet ym. En halunnut tehdä haastattelun aikana kirjallisia muistiinpanoja, koska halusin antaa haastateltaville kaiken huomioni. Tiedonkeruun suoritin haastattelurunkoa apuna käyttäen.

Haastattelut tein varsin tiiviillä aikataululla, mutta niihin meni kuitenkin noin kuukausi. Haastatteluissa näkyi laaja tunteiden kirjo. Välillä jokin asia sai haastateltavan suorastaan tuohtumaan. Tämä osoittaa, että haastateltavat suhtautuivat avoimesti itse haastatteluun ja kokivat asian niin tärkeäksi, että joutuvat tunteiden valtaan. Kokonaisuutena haastattelut sujuivat hyvin ja olivat minulle itsellenikin mielenkiintoinen ja mieleenpainuva tapahtuma. Haastattelurungon aihealue kaksi vei suurimman osan ajallisesti.

Haastattelujen jälkeen aloin litteroida haastatteluja ja tämä jakso olikin yllättävän suuritöinen ja aikaa vievä. Litterointiin vaikutti hidastavasti haastateltavien epäselvä puhetapa ja aiheesta lipsuminen, johon varmasti osaltaan vaikuttaa vankien keskitty-

miskyvyn puute ja monet muut ongelmat joita taustalta löytyy, kuten rankka päihteiden käyttö, ADHD piirteet jne. (Rikosseuraamusviraston moniste 5/2008, 26).

Kun olin saanut tekstin litteroitua ja paperille, luin tekstit läpi useaan otteeseen. Sen jälkeen kävin aihealueittain läpi saamiani vastauksia etsien yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia sekä eri vivahteita. Tämä vei aikaa enemmän kuin olin osannut etukäteen ajatella.

4. Tutkimustulokset

Kuten aiemmin mainitsin niin aihealueita (tai teemoja) oli kuusi. Teema yksi oli taustatiedot. Teema kaksi käsitteli rangaistusajan suunnitelmaa kokonaisuudessaan. Teema kolme käsitteli haastattelutilannetta ja haastattelut tehnyttä erikoissuunnittelijaa. Teema neljä selvitti, saiko vanki ns. oman äänensä kuuluviin prosessissa. Teema viisi koski asumista sijoittajaosastolla. Tämä siksi, että osasto oli varsin suljettu ja siellä ei ollut mitään toimintoja. Halusin kuulla vankien mielipiteen tästä osastosta ja siitä, millä se tuntui kun ei ollut toimintoja tms. Teema kuusi antoi vangille vapaan sanan kertoa mitä haluaa.

4.1 Taustatiedot.

Tiedustelin aivan ensimmäiseksi mistä vanki oli saapunut Riihimäen vankilaan ja sijoittajaosastolle. Tämän tein lähinnä siksi, että sain avattua haastattelun sopivan kevyesti ja haastateltava rentoutui helppojen kysymysten myötä. Nämä tiedot olisin tarvittaessa saanut vankitietojärjestelmän kautta. Kaksi vankia oli tullut ns. vapailta itse ilmoittautuneina ja loput kuusi Vantaan vankilasta. Yksi haastatelluista oli ensikertalainen, kaikilla muilla oli aiempia tuomioita. Vangeille siirtopäätös Riihimäen vankilaan oli usein annettu hätäisesti ja kiire näkyi siirrossakin.

”Mua siirrellään matkasellistä tutkintavankina tänne mitään ei sanota. Ei aikoja, perheasiat, tapaamiset perutaan, kaikki on sekaisin. Se on niin kuin yhtä hullunmyllyä.”

”Kyllä siitä jotain puhetta oli, mutta ei niinku tarkemmin. Se oli niin että kamat kasaan kymmenen minuutin päästä lähtö.”

Joissakin tapauksissa siirto tuli suunnitellustikin ja jopa toivottuna, jolloin vanki itse oli hyvissä ajoin asiasta tietoinen. Tämä olisikin tavoiteltava käytäntö ja loisi positiivista mielikuvaa alkavasta sijoitteluprosessista.

"Viranomaiset ilmoitti siirrosta jo neljä viisi päivää aiemmin. Ei tullu kiire."

"Ei kun mä pyysin siirtoa tänne Riihimäelle ja vaatimalla vaadin. Muahan ei olis sijoitettu tänne vielä koska mä olen tutkintavanki mutta mä halusin et mulle tehdään tällainen rangaistusajan suunnitelma."

Siirtouutisen saaminen herätti usein negatiivisia tunteita. Syitä negatiiviseen reaktioon oli monia kuten esim. kiire ja väärä informaatio. Väärä informaatio tai informaation puute synnytti myös epätietoisuutta ja ylläpiti negatiivisuutta siirtoa kohtaan.

"Mun piti saada olla viikonlopun yli että saan pakata rauhassa tavarat. Sanottiin että kyllä se järjestyy mutta sitten olikin kamat kassiin ja menoksi."

"Se nyt on ihan sama mikä paikka se nyt on. Mä laskin aikalailla varmuudella että tää se on. Ottaa kyl päähän ku ne sit kuitenkin yritti tyrkyttää tota Hämeenlinnaa."

Etukäteen sijoitteluprosessi oli edes jollainlailla kaikille tuttu. Tieto oli kulkenut vankien keskuudessa lähinnä putsarivankien ja siirtyvien vankien toimesta. Siviilistä tullee vangilla oli muita vähemmän etukäteistietoa sijoitteluprosessista.

"En mä tienny oikeastaan paljoa. Silloin joskus aikoinaan täällä oli isot kongit, nyt on tämmöset pienet systeemit ja lokerot."

Kaikista vastuksista kävi ilmi se, että lisää informaatiota asian tiimoilta kaivattaisiin. Epätietoisuus aiheuttaa luottamuspulaa eivätkä vangit tällöin ole motivoituneita tai sitoudu suunnitelmaan.

4.2 Rangaistusajan suunnitelman teko

Tämä aihealue oli varsin laaja-alainen (10 eri kysymystä). Kysymykseen siitä, tietääkö vanki miksi tällainen rangaistusajan suunnitelma tehdään tuli erilaisia vastauksia. Perusteema eli rikoksettomuus ja uusintarikollisuuden vähentäminen oli kuitenkin kaikille tuttu.

"Kai se tehdään sen takia että jokaiselle katsotaan paras suunnitelma. Katotaan mitä potentiaalia ja kiinnostusta ihmisellä on ja sen mukaan edetään."

"No, mun mielestä siksi että se tietyissä tapauksissa auttaa riksettomaan elämään pyrkimisessä, se on tapauskohtaista. No, voihan siitä olla hyötyäkin."

"No, en mä oo päässy siitä oikeen perille. Tietysti jotain sijoittelua varten varmaan. En mä tiedä."

Yksi haastatelluista antoi pitkähkön ja negatiivissävytteisen vastauksen. Hänen vastauksestaan käy hyvin ilmi epäluuloisuus siitä, että todellakin haluan tietää juuri hänen vastauksensa asiaan. Tämä saattaa ilmentää myös sitä, että vanki ei koe saavansa omaa tahtoaan esille tai että hänen mielipiteellään olisi merkitystä.

"Siinä yritetään varmaan kattoo just sitä et niinku vähentää sitä rikollisuutta. Voiks nyt niinku antaa kommenttia et mitä mieltä on niinku oikeesti (naurahdus) ? Kysyks sä niinku ihan erikseen et mitä mieltä mä oon ?"

Lopulta hänen mielipiteensä asiasta oli negatiivissävytteinen.

"Niin et sitä mieltä mä niinku oon et ei se ransun tarkotuksesta puhu ainakaan mitään hyvää. Mä meinasin herättää siel ransus niinku ajatusta, jumalauta, mä lopetin kaiken paskan kolmikympisenä ja aloin niinku opiskeleen ittelleni kaks ammattia ja kaikkee tämmöstä niin tulee kuittaus että tää on vankeinhoidon tapa ilmottaa asiat niinku. Se niinku, vie niinku. Kohta tää ransu ei edesauta näitä vankeja eikä saa luottamusta."

Rangaistusajan suunnitelman tekoa pidettiin kyllä pääasiassa hyvänä asiana. Suunnitelmasta vangit puhuivat positiiviseen sävyyn, mutta samalla he usein totesivat, että suunnitelma ei ole juuri hänelle itselleen merkittävässä asemassa. Suunnitelman sisältöön toivottiin selvyttä sekä konkretiaa.

"Kyllä mä luulen että se on ihan hyvä asia. Kai niitä on sellaisiakin vankeja jotka haluaa tehdä vankeusajallaan muutaki ku istua sellissä."

"Siinä on sekä positiivisia että negatiivisia puolia, jos sitä korjattaisiin vähän ajantasalle niin se olis varmaan hyvä. Toinen ongelma on se, että miten se toteutetaan. Huomasin tässä jo että ei ne kaikki ideat oikein toteudu. Mun ransussa esim. lukee monessa paikassa että sekä että sekä että ja sitä voi tulkita ihan miten vaan."

Kysymykseen siitä, onko rangaistusajan suunnitelma oikeanlainen ja tukeeko se vangin rangaistusaikaa tuli vastauksissa ilmi usein, että suunnitelma ei tunnu heistä henkilökohtaisesti oikealta. Ja jos suunnitelma ei tunnu omalta, niin silloin siihen ja sen tavoitteisiin on vaikea sitoutua.

" Ei tue. Nyt heitettiin tänne kolmeks viikoks ja nyt mä oon täällä päihdeosastolla. Mulla ei oo minkäänlaista tietoo eteenpäinmenosta. Se miten rangaistusaika mua tukee niin se haastattelija kysy multa et tota näetkö sä tässä itessään yhtään sua ittee. Mä sanoin et en. Se sano mulle edellisenä päivänä et hän korjaa ja tulee näyttämään sen ennen kuin hän kirjoittaa sen valmiiksi. Se petti lupauksen siinäkin."

Toinen vanki totesi rangaistusajan suunnitelmasta seuraavaa. Vastauksesta käy hyvin ilmi se, että epäluuloisuus suunnitelman toteutumisesta on mielessä.

" Kyllä se paperilla hyvältä näyttää mutta miten se toteutuu on asia erikseen."

Yksi haastatelluista vertasi rangaistusajan suunnitelmaa Amerikan malliin sekä näke- miinsä televisio sarjoihin. Hänen mielestään kyse on epätasaisesta sopimuksesta eli hän ei koe olevansa samanarvoisessa asemassa haastattelun tehneen virkamiehen kanssa.

" Mä voin vertailla sitä mitä Jenkeissä on ja tv sarjoissa, en tiedä onko se totta vai pelkkää näytelmää, mutta mun mielestä siellä kyllä otetaan paljon syvemmin ne asiat. Tästä on puhuttu myös vankeinhoitoesimiehen kanssa. Se on kyllä epämääräinen, minusta tää ransu kuulostaa semmoselta et, vankeinhoitolain mukaan sen se pitää olla sopimus vangin ja vankeinhoitolaitoksen kanssa, mutta se mun sopimus kuulostaa siltä että ostan sulta kilon perunoita ja ehkä maksan sulle ens kerralla ne rahat. Se on epätasainen so- pimus."

Yllä olevista lainauksista käy ilmi, että vangit ovat pettynneitä katteettomiin lupauksiin ja epäily rangaistusajan suunnitelman toteutumisesta on mielessä. Se, että lupauksista ei pidetä kiinni, lisää negatiivista suhtautumista koko prosessia kohtaan.

Yksi vangeista vertasi uutta prosessia vanhaan. Samalla vastauksesta käy ilmi hänen sopeutumisensa tilanteeseen.

" En mä tiedä kun olen tottunut siihen vanhaan systeemiin. Kun en ole tällaisissa ollut ennen niin on vähän vaikea tietää miten tää vaikuttaa lusimiseen. Mutta jos tää on niinku ainoa tie päästä eteenpäin niin kai se sit on hyvä."

Skeptisyys vankeinhoitoa ja Rikosseuraamusvirastoa kohtaan oli havaittavissa monissa vankien vastauksista. He tietävät vankeinhoidossa vallitsevan resurssipulan ja se saattaa olla yksi syy epäilyksiin suunnitelman toteutumisesta.

Itse rangaistusajan suunnitelman teko ei juuri saanut vankeja näkemään rangaistukseen johtaneita syitä, vaan syyt olivat heillä jo hyvin selvillä. Haastatellut tiesivät varsin hyvin omat rikosmyönteiset asenteensa ja ajatuksensa. He myönsivät avoimesti tehneensä rikoksensa ja motiivina oli usein raha. Vanki saattaa olla myös passiivinen, kyvytön hahmottamaan omaa tilannettaan, ei ehkä usko omiin mahdollisuuksiinsa selviytyä, aikaisemmat huonot kokemukset elämästä saattavat vaikuttaa tai sitten vangilla vain on "rikollinen mieli". (Larikka & Lehtinen 2010, 32-33).

Kysymykseen saiko rangaistusajan suunnitelman teko vangit ymmärtämään rangaistukseen johtaneita syitä, tuli seuraavia vastauksia.

" Ei, kyllä ne syyt on ollu mulle aika selviä. Sen verran pitkään oon täällä ollut että oon ehtiny miettiä niitä syitä useempaan kertaan."

" Mä sanon ihan suoraan että joillekin ihmisille tää on ihan hyvä. Enkä mä väitä et mä oon joku guru mutta mä oon löytäny sen jujun kato itteeni ja ihminen voi oppii tukeutukoon mihin tahansa, jollaisella on oma juttu. Mulla on ollu selvät sävelet jo vuosia sitten ja mulle on muokkautunu oma elämäntyyli miten mä voin elää. Elämässä on kriisejä ja se on jotenki vaikee niellä se asia ja siellä tuli kaikenlaista skeidaa mun päälle."

Yksi vastaus oli seuraavanlainen. Vanki ei halunnut keskustella tuomiostaan yhtään, toisaalta hän oli muuten erittäin halukas kertomaan mielipiteitään.

"Ei se auta ymmärtämään tätä tuomiota. On parempi että ei keskustella tästä mun tuomiosta. Muut syyt mä ymmärrän kyllä, mutta tästä nykyisestä tuomiosta en halua keskustella."

Sijoituspäätös oli kaikille mieleinen tai he suhtautuivat sijoituspäätökseen vähintäänkin neutraalisti tai alistuen tilanteeseen. Usein sopeutumiseen vaikutti se, että laitokset eivät juuri eroa toisistaan ja sillä ei ole niin suurta merkitystä, että mihin laitokseen tulee sijoitetuksi. Toisaalta sijoituspäätöstä tehdessä on saatettu ottaa hyvinkin paljon huomioon vangin omaa toivetta, jolloin päätös on mieleinen.

"Periaatteessa paikalla ei oo väliä, koska mä tiedän ettei näissä nyt niin helvetinsuuria eroja ole."

"No se nyt on ihan sama. Ei mulla ole mitään antipatioita mitään laitosta kohtaan."

"Päätös oli sama kuin mitä mä olin esittänyt ittekin. Olin ajatellut asiaa realistisesti. Mä ymmärsin että en pääse avolaitokseen vielä ja mua on kuultu tässä sijoitteluasiassa ja se on ihan OK. Siihen mä halusin ja siihen pääsin."

"Päätös oli mieluinen eli juuri se mitä halusinkin."

Rangaistusajan suunnitelman toteutumiseen suhtauduttiin aika epäilevästi ja tiedot sekä tuntemukset perustuivat muilta vangeilta saatuihin tietoihin. Niiden perusteella vangit eivät suhtautuneet suunnitelmallisuuteen kovin valoisasti.

"Oon kyllä kuullu että ne on menny aika penkin alle noi toteutumiset, kuten perhesuhteiden ylläpitämiset ja koulutukset ja semmoset."

"Katotaan nyt sitten toteutuuko. Mä teen tässä kaiken mahdollisen ja koitan saada puoltolausunnot. Katotaan sitten."

"En usko että se toteutuu."

Kysymykseen siitä, kokevatko haastateltavat rangaistusajan suunnitelman olevan heille hyödyllinen, he totesivat usein, että heille on jo muotoutunut niin voimakas tapa elää, etteivät he näe muutosta kovinkaan mahdollisena.

" Mä en löytäny siitä mitään semmosta mistä olis mulle hyötyä, koska mulla on niinku selvät sävelet ollu vuosia sitten jo ja mulle on muokkautunu se tietty elämäntyyli miten mä voin elää."

"Tuskin siitä mulle juuri hyötyä on. Sitten joskus kun siviili koittaa niin se on ihan ittestä kiinni että millainen selkänahka on."

" Ei varmaan suurta hyötyä. Musta ei ikinä tule rehellistä, ei vaikka tapahtuisi mitä. Mä en voi uskoa sitä. Kyllä mä jotain filunkia tottakai teen."

" Kyllä mä veikkaan että hyötyä on. Mutta niinkun väkisin tai lähes puoliväkisin on potkittu pohtimaan asioita. Kyllä se hyötyä tuo. Kyllä tää selkeyttää asioita."

Rangaistusajan suunnitelman negatiivisina seikkoina koettiin siis se, että se on vielä hieman keskeneräinen ja tästä johtuen se on liian hidaskestoinen prosessi. Osa haastatelluista piti suunnitelman tekoa ajanhukkana ja liitti suunnitelman tekoon asenteellisuutta kuten viivyttelyä ja asioiden siirtelyä. Erityisen negatiivisena pidettiin sijoittelukerroksen olosuhteita kuten toimintojen puuttumista ja sitä, että ovet ovat suljettuina 23 tuntia vuorokaudessa. Tästä johtuen ja asioita nopeuttaakseen, vangit saattoivat myöntää haastatteluissa asioita, joita eivät ehkä muuten olisi myöntäneet tai tuoneet julki. Juurikaan positiivisia asioita ei noussut esiin. Hyvänä asiana pidettiin sitä, että vangit kokivat että heitä on kuunneltu ja rangaistusajan suunnitelmaa oli päivitetty.

4.3 Haastattelut

Tämä osio käsitteli itse haastattelutilannetta ja haastattelun tehnyttä erikoissuunnittelijaa. Kahdessa vastauksessa vangit toivat esiin sen, että toivoivat erikoissuunnittelijalta vankkaa koulutustaustaa ja elämäkokemusta. Tämä on aivan ymmärrettävää, koska erikoissuunnittelijalla ja sillä miten hän haastattelun tulkitsee, on suuri merkitys. Kun erikoissuunnittelija oli vangille tuttu ja luotettu henkilö olivat vastaukset varsin positiivisia. Haastatteluja oli vangeille heidän kertoman mukaan tehty 2-3 kertaa.

" Kun mä en itse asiassa tiedä kuka se oli. Mä sain heti sen vaikutelman et mä puhun sen mitä puhun. Enhän mä ala niinku ihmisen kanssa jolla ei oo lappuja eikä lue ammattia tai mitään."

"Se oli ihan asiallinen ja sen kanssa pystyi puhumaan monipuolisesti. Se on ollut paljon tekemisissä vankien kanssa, joten se tietää miten se käyttäytyy."

"Heillä (erikoissuunnittelijalla) täytyy olla aika vankka koulutus-pohja niinku sosiologiassa tai psykologiassa että ei niinku ummikkopohjalta lähdetä käsitteleen näitä asioita."

"Hänen ammattirooli oli kiitettävä siinä mielessä että hän ei lähtenyt mitenkään mukaan mihinkään mun juttuihin, se osas pitää neutraalin asenteen. Sit taas se meidän yhteinen palaveri, niin siellä mä hermostuin. Nää nuoret tekee arvioita mun elämästä ja mä oon elämässä ollu kuoleman rajamailla ja vaihtanu suuntaa. Sen ammattitaito ja sen työkokemus ja elämä pitäis olla niinku saatanan vankka ainaki niinku ihmiset jotka on monionglemaisii. Niinku sen pitäis olla semmonen ja ainakin kaks haastattelijaa."

Yksi haastatelluista ei muistanut haastatteluista eikä haastattelijasta mitään. Joskus vangit saattavat olla pitkäaikaisen päihteiden käytön seurauksena niin huonossa kunnossa vankilaan tullessaan, että eivät todellakaan muista ensimmäisiä viikkojaan vankilassa. Tämä tulisi ottaa huomioon haastatteluja suunniteltaessa. Jos näin ei tehdä saattavat ensimmäiset haastattelut unohtua tai muistikuvat niistä voivat olla hyvin sekavia. Haastattelutilanteet ja asioista puhumisen vangit kokivat pääasiassa helppona asiana.

"Ihan positiivinen. Oli helppo puhua asioista."

"Mä kerroin sille koko mun elämän stoorin. Ei mun oo kovin vaikeeta ollu keskustella mistään."

"Sen huomaa et on helppo puhua semmosen ihmisen kanssa, jonka kokee et se on niink mukana ammatissa. Mä oon kyllä aina vähän kyseenalaistanu näitä."

4.4 Vangin ääni

Saiko vanki haastatteluissa oman "äänensä" kuuluviin. Vankeuslaissa sanotaan, että suunnitelma tehdään yhdessä vangin kanssa. (Vankeuslaki 7§). Tässä asiassa vaikutusta on myös vangin omalla persoonalla, aktiivisuudella ja halulla tulla kuulluksi. Jos vain on haastattelutilanteessa ollut aktiivinen niin oman mielipiteensä on varmasti saanut tuo-

tua esiin. Toisaalta vangit saattavat olla hyvin passiivisia, jolloin voi käydä niin, että suunnitelman teko on varsin yksipuolista virkamiehen työskentelyä.

" En saanu. Mä koen et mä en saanu mitään."

" Sain kyllä ääneni kuuluviin. Mua pitää aina vaan toppuutella. Mun kanssa kommunikointi ei oo vaikeeta. Vaikeeta on saada se loppumaan."

" Mä oon sitä mieltä että kyllä siinä voi vähän niinku manipuloida."

" Joo kyllä, mähän pyysin että puolen vuoden kuluttua sitä uusitaisiin eli kyllä mä olen saanut ääneni kuuluviin."

4.5 Sijoittajayksikössä olo

Sijoittajayksikkö osasto Riihimäen vankilassa oli vangeille ns. väliaikainen paikka, jossa oli tarkoitus olla mahdollisimman lyhyt aika. Tästä johtuen osastolla ei ollut mitään muita toimintoja kuin ulkoilu. Ja koska toimintoja ei ollut, niin se tarkoitti käytännössä sitä, että sellin ovet olivat kiinni 23 tuntia vuorokaudesta. Tämä koettiin erittäin raskeana ja osa vertasikin olosuhteita jopa rangaistusosastoon. Kerroksen toiminnoista ja päiväjärjestyksestä vangeilla oli paljon mielipiteitä. Jokaisesta vastauksesta kävi ilmi, että toiminnot olivat erittäin toivottuja. Myös sosiaalista toimintaa kaivattiin.

" Se edellinen sijoittelu oli parempi kuin tämä. Monet on nyt ahdistettu tällä tilanteella siihen että ne on loppujen lopuksi valmiita ihan mihin vaan eikä siihen mitä ne haluaisi. Kun on kopitettu jo 2-4 kuukautta niin kyllä sitä suostuu mihin vaan."

" Tää on ihan perseestä. Tää on pahempi kuin rangaistusosasto, niilläkin on enemmän ovet auki. Tää on äärettömän pitkäveteistä, tää on yhtä helvettiä. Ei ole minkäänlaisia ruuanlaitto mahdollisuuksia, ei toimintoja, ei punttisalia, ei iltaulkoilu."

" Mä en usko että ketään tykkää olla sijoittajakerroksella. Ensinnäkin kun siellä ei ole kun ulkoilu ja sekin on ihan perseestä. Ei kai kukaan klo 8 aikaan lähde ulos. Se aika on niin naurettava."

" Ihan järjetön. Siis eihän tunti ulkoilua aamulla, se on muka päiväjärjestys. Päivän kohokohta on ruuat."

Suuresta sijoittelussa olevien vankien määrästä johtuen sijoittajaosastolla oli kaksoisasutus eli kaksi vankia / selli. Kaksoisasutuksesta ei juuri pidetty, mutta siihenkin sopeuduttiin. Vangeilla oli omat keinonsa sopeutua tilanteeseen. Osaston vankivahvuus saattoi maksimissaan olla 40 vankia ja vaihtuvuus kerroksella oli suuri. Aika, jonka vangit asuivat sijoittajayksikkö kerroksella, hieman vaihteli, mutta keskimäärin se oli noin kuukauden.

"Kaks vankia per selli ei oo hyvä, mutta kyllähän siihenki sopeutuu kun on pakko."

" Mä olen kyllä kritisoinut tätä järjestelmää, mutta mä nukun ihan hyvin ja mulla on korvatulpat ym. "

" Kivahan se on olla 23 tuntia kopissa. Mulla on pleikkari ja hyvä sellikaveri. Päiväjärjestys on aivan ymmärrettävä jos siel on 2 vartijaa ja 36 äijää niin se on ihan hyvä. Jos henkilökuntaa on niin vähä niin ei siinä voi paljoo toimintaa olla."

" Olin yllättynyt hienoista tiloista, hyvät vartijat ja ei mitään. Suihkut on, kaikki on. Suihku ja WC on niin iso asia kun puhutaan puhtaudesta ja inhimillisyydestä jne."

Huonoista olosuhteista huolimatta henkilökunta ja fyysiset tilat saivat pääasiassa positiivisia kommentteja. Vangit kokivat, että henkilökunta on ammattitaitoista ja koulutettua. Kommenteista tuli ilmi se, että vangit kokivat heitä kohdeltavan asiallisesti. Tilat olivat juuri remontoitua ja siistit. Jokaisessa sellissä oli oma suihku ja WC sekä seliin kuuluva televisio.

" Olin yllättynyt hienoista tiloista, hyvät vartijat ja ei mitään. Suihkut on, kaikki on. Suihku ja WC on niin iso asia kun puhutaan puhtaudesta ja inhimillisyydestä jne."

" Sanoisin että täällä on yllättävän hyvää henkilökuntaa."

"Vartijat, mulla ei ole mitään valittamista. Niillä on huumoria, heitellään asioita edestakas. Henkilökunta on koulutettu ja heillä on perspektiivi avautunut ihan tavalla kuin ennen. "

" Tilat on hienot ja vartijat hyvät."

*"Täällä on erittäin hyvä henkilökunta, mun mielestä ainakin. Par-
rempi kuin Vantaalla. On asiallista käytöstä eikä vartijoiden kanssa
ole sellaista nokkapokkaa kuten Vantaalla missä oli nuorii jätkii
mitkä halus pätee."*

Toki joukkoon mahtui myös eriävä mielipide vartijoista eli aivan kaikki haastatellut ei-
vät pitäneet vartijoita asiallisina, vaikkakin hän samalla totesi ymmärtävänsä että par-
haansa henkilökunta kuitenkin tekee.

*" Vartijoiden kanssa en tule toimeen, vaikka kyllä mä osaan ajatel-
la sen sillein että ne tekee työtään. Kyllä henkilökunta varmaan
parhaansa tekee mutta välillä tuntuu että nää vartijat on ylimieli-
siä."*

Opastuksesta ja neuvonnasta kerroksella vangit totesivat ettei tiedotusta ole ollut riit-
tävästi. Vastauksista käy kuitenkin ilmi, että asiat, joista vankia on pitänyt tiedottaa,
on näin myös tapahtunut. Kuten jo aiemmin olen todennut, niin tiedottamista ja infor-
maatiota kaivattiin jokaisessa vastauksessa.

*" No ei kyllä ollut minkäänlaista opastusta, siellä vaan ollaan. Siel-
lä vaan hymähdellään ja nostellaan olkapäitä."*

" Joo kyllä olen saanut riittävästi (opastusta)."

*"On opastettu mun tarpeiden mukaan. Oon saanu aina tiedon asi-
oista mistä on pitäny."*

4.6 Vapaa sana

Haastattelun lopuksi annoin vangeille ns. vapaan sanan eli mahdollisuuden sanoa vielä
jotain mielessään olevaa. Yleensä vangeilla ei juuri ollut paljoa ns. terveisiä, mutta
kahdella haastateltavalla oli paljonkin muuta sanottavaa. Ohessa näiden kahden vangin
mietteitä.

Esiin nousivat jälleen ne samat tärkeät asiat. Informaation saaminen asioista koettiin
motivoivana seikkana samoin kuin se, että vangin kanssa tehtäisiin yhteistyötä.

" Mun mielestä on tärkein se, jos ihminen on motivoitunut kelaan omia asioitaan et lähettäis enemmän vangin ehdoilla. Eikä pidettäis semmosessa epämääräisessä tilassa. "

" Me ollaan aika tumpeloita eikä me tiedetä tätä niin kuin käytännön toimivuutta ja missä pitäis asioida. Se on monella niin, että kun vapautuu niin se on kun ei tiedetä niin mennään siihen samaan. "

" Infoaminen. Pitäis olla semmonen virka että kun vankilaan saapuu ihmisiä niin otetaan määrätty ryhmä esim. kerran viikossa tai kerran kahdessa viikossa, ja kutsutaan se kokoon, siis kaikki jotka haluavat tulla. Ja pidettäis se infotilaisuus että mitä nämä ransut on ja miten niitä tehdään, kannattaako jo laittaa alustavasti paperille ja jos on lyhyt tuomio niin just se että ihmisille ei tehdä jne. Se info on niin tärkeää kun kukaan ei tiedä mistään mitään ja on kaikkia kauhuskenaarioita ja ihmiset ovat kiukkuisia ja katkeria. Silloin kun tiedetään ne faktat niin ihminen alkais jo etukäteen miettimään omaa tilannettaan. Näin saataisiin lisättyä innostusta tätä suunnitelmallisuutta kohtaan. "

Haastateltavat osasivat ajatella asioita myös henkilökunnan kannalta ja he havaitsivat sen työmäärän, mitä uusi prosessi henkilökunnalle toi.

" Kyllä tää on hyvä systeemi. Yks huono puoli siinä on niinkun tavallisen henkilökunnan puolelta. Puhutaan vartijan, vastaanotto-puolella ja sijoittelupuolella sun muuta, niin se syö ja turhauttaa kyllä heitä hemmetisti. Että ukot menee läpi ikään kuin putkessa jatkuvasti, että tää on vähän niiinku viemäriputki. "

Läheisyys ja kontaktit perheeseen koettiin erittäin tärkeäksi asiaksi. Haastateltavat olivat närkästyneitä siitä, että heidät oli siirretty Riihimäen vankilaan ja se teki katkoksen perhetapaamisiin. Sijoittelukerroksella suunniteltu oloaika oli keskimäärin noin neljä viikkoa, joten sinä aikana ei ehtinyt anoa ja saada perhetapaamista. Perhetapaamisiin kun oli yleensä noin neljän viikon jono. Jonosta johtuen ei myöskään muualla anottua ja myönnettyä perhetapaamista voitu Riihimäen vankilassa järjestää.

" Se että ei oo perhetapaamisia mutta se että saa pitää toista edes kädestä kiinni, niin se vaikuttaa ihmiseen. Se fyysinen kosketus on tärkeää, sä saat siitä ihmisestä semmosta henkistä energiaa ja "

voimaa ja toivoa. Mä en osaa selittää sitä. Se on sellanen ylläpitävä voima joka tekee sen että ihminen jaksaa ja kuitenkin se fyysinen kosketus on tärkeä myös sille ulkopuoliselle siviili-ihmiselle. ”

Vangit myös myönsivät se, että heillä ei ole aikomusta muuttua. Joillakin oli taustalla jo niin mittava ”vankilaura”, että he kokivat etteivät voi enää muuttua. Omasta mielestään he olivat jo niin tottuneita pikkurikkeisiinsä, että jatkaminen samalla lailla tuntui selvimmältä vaihtoehdolta.

” Musta ei ikinä tuu rehellistä, ei vaikka tapahtuis mitä. Mä en voi uskoa sitä. Kyllä mä aina jotain filunkia teen. Oma ajattelu on tuonut sen faktan että me kaikki ollaan erilaisia. Ei musta voi tulla mitään Matti Meikäläistä, koska mä oon se mikä mä oon ja mun on hyväksyttävä se. Mä olen minä ja mun on hyväksyttävä se ja yritettävä muokata ne asiat mitä pystyy omassa itsessä muokkaamaan. Loppujen kanssa on vaan eletävä. ”

4.7 Jatkohaastattelut

Kuten aiemmin mainitsin, niin päätin tehdä varsinaisten tutkimustulosten analysoinnin jälkeen vielä kolme jatkohaastattelua. Halusin selvittää kuinka hyvin rangaistusajan suunnitelmat olivat Riihimäen vankilassa toteutuneet ja mitä mieltä vangit olivat suunnitelmasta ja sen tekoprosessista, kun sen teosta oli kulunut jo useita kuukausia. Tein tämän hyvin pienen kyselyhaastattelun kolmelle Riihimäen vankilaan sijoitetulle vangille. Jokainen näistä kolmesta haastateltavasta oli tuomiotiedoiltaan erityyppinen ja eri osastoilta. Kukaan kolmesta vangista ei ollut täysin tyytyväinen oman rangaistusajan suunnitelmansa toteutumiseen. Kaksi haastatelluista oli sijoitettu työtoimintaan, mutta silti he olivat sitä mieltä että rangaistusajan suunnitelma ei heidän kohdallaan ollut toteutunut toivotulla tavalla. Kolmas haastateltava ei oikein ottanut mitään kantaa koko rangaistusajan suunnitelmaan.

”On hyvä että mä oon päässy tälle osastolle ja töihin. Tähän mä oon tyytyväinen. Katotaan sitä ransua (rangaistusajan suunnitelma) sit joskus. Jos sitä sit joku vaikka päivittäis. ”

”Mä en oikein oo tyytyväinen sen (rangaistusajan suunnitelma) toteutukseen. Psykologin vastaanotot loppu ku se lähti talosta. Eikä mun ransua oo päivitetty. Piti päästä avotaloon, mut ei oo mitään kuulunu. ”

"Mä en lähde lässyttään asioistani kenellekään. Noi jutut ei vaan oo mua varten. Mä vaan lusin ja lähden sit vapaille kun aika koittaa."

Kuntouttavia toimia oli kirjattu rangaistusajan suunnitelmaan kaikille kolmelle, mutta niiden toteutuminen oli usein jäänyt kesken. Yksi haastatelluista oli käynyt useasti psykologin tapaamisissa tavoitteena väkivaltaiseen käyttäytymiseen vaikuttaminen. Hän oli myös käynyt suunnitelman mukaisesti OMA-kurssin. Hänellä oli toteutunut suhteellisen hyvin väkivaltaiseen ajatteluun ja käyttäytymiseen suunnatut toimet. Toiselle oli kirjattu psykologin tapaamiset sekä lukion suorittaminen. Kolmannella oli kirjattu mm. käyttäytymiseen ja ajatteluun liittyviä asioita, mutta mitään kuntouttavia toimia ei ollut toteutunut.

*"Kyllä mä oon käyny kaikkii näit juttui ja kursseja, mut ei ne vai-
kuta muhun. Mulla on se oma ideologia ja sen mukaan mennään."*

*"Kyllä mä olisin halunnu jatkaa psykologin kaa. Kivojahan ne jutte-
lut oli."*

"Sen lukion mä vaan lopetin ja ei siitä sen enempää."

Yhdelle oli rangaistusajan suunnitelmaan kirjattu päihdeongelmasta seuraavaa "suunnitelmana kuntouttava toiminta ja omaehtoinen päihteistä luopuminen". Mitään päihdekuntoutusta hänelle ei ole kuitenkaan järjestetty. Haastattelussa hän totesi päihteiden käytöstä, että on siviilissä käyttänyt pillereitä, huumeita sekä alkoholia. Omasta mielestään päihteiden käyttö on hallinnassa ja se on vain sellaista "hupikäyttöä" eikä ole osasyynä hänen väkivaltaiseen käyttäytymiseensä.

"Ei mun päihteiden käyttö oo ongelma. Se on sellasta hupikäyttöä. Joskus otetaan viinaa, se on hallinnassa. Tosin sillon ku mä korkkaan niin muilla ei ehkä oo kovin hauskaa."

"Mä oon vankilassa päässy hyvin irti (huumeista). Viinaa varmaan tulee otettua ihan niin kuin muutki, mut ei se oo ongelma."

Rangaistusajan suunnitelmia oli päivitetty hyvin eri tahtiin. Yhdellä oli päivityksiä tehty kolmen kuukauden välein, toisella kuuden kuukauden välein ja kolmannella kirjauksia neljä kuukautta sitten. Haastateltavista ainakin yksi oli lukenut rangaistusajan suunnitelmansa tarkkaan ja halusi että siellä on vain täsmällistä tietoa. Aiempi virkailija (ei käynyt ilmi oliko kyseessä erikoissuunnittelija) oli kirjannut hänen tietojaan hieman virheellisesti. Suunnitelmaan oli kirjattu että on tuomittu useista väki-

valta- ja henkirikoksista, kun kyse oli kuitenkin *vain yhdestä* henkirikoksesta ja useista väkivaltarikoksista. Haastateltava oli pyytänyt Riv:n psykologia korjaamaan termit. Nämä korjaukset psykologi oli suunnitelmalla tehnytkin.

Vapautumiseen haastatelluilla oli pisimmillään vielä kaksi vuotta aikaa. Tälle vastuuhenkilö oli merkitty mutta ei vielä mitään suunnitelmaa vapautumista ajatellen. Toisella oli vapautumiseen vuosi ja kolmannella vain neljä kuukautta. Neljän kuukauden päästä vapautuvalla ei ollut minkäänlaista vapautumissuunnitelmaa, ei edes vastuuhenkilöä merkitty suunnitelmaan. Vangit suhtautuivat asiaan varsin rennosti ja välinpitämättömästi.

"Onhan tässä vielä aikaa. Mä nyt rauhassa vaan lusin tätä kakkua ja sitte ku se on lähempänä (vapautuminen) niin katotaan mitä tapahtuu."

"Mä olisin kyllä halunnu jo avotaloon. Sinne on se kyllä kirjattukin mut ei mua sinne puolleta ku ei mun ransusta oo pidetty kiinni. Se on vissiin niinku ehtona sinne avotaloon pääsemiselle..."

Yllä olevista vastauksista käy mielestäni selville, että vangit eivät ole tietoisia vapauttamissuunnitelman tärkeydestä tai sen suomista mahdollisuuksista. Vangit eivät selvästikään olleet tietoisia siitä, että vapauttamissuunnitelman tehtävänä on nimenomaan saada vangen elämänhallintakyky ja olosuhteet sellaiseen tilaan että yhteiskuntaan palaaminen olisi mahdollisimman onnistunut.

Kaikki kolme muistelivat aikaansa sijoittelussa kuitenkin melko positiivissävytteisesti. He myönsivät, että sijoitteluosastolla olo oli ikävää ja pitkäväteistä aikaa, mutta että sen kesti kun tiesi sen olevan ns. väliaikaista. Rangaistusajan suunnitelmasta he kaikki totesivat, että se olisi ihan hyvä jos se toimisi ja jos sitä toteutettaisiin. Lisäksi heidän mielestään ns. mukavat vangit saavat parempaa kohtelua suunnitelmaa päivitettäessä ja sitä toteutettaessa. Kaikki olivat suhteellisen tyytyväisiä oloilaansa vankilassa, asuinosasto oli kaikilla ollut jo hetken aikaa sama ja siellä oli muotoutunut oma ystäväjoukko. Varsinkin kaksi haastateltua olivat erittäin tyytyväisiä. Toinen jopa myönsi, että sanomalla oikeita asioita virkailijoille saa edistettyä omia asioitaan ja päämääriään. Toisin sanoen silloin "homma toimii."

"Olihan siel (sijoittaja yksikössä) aika ankeeta, mut kyl se meni kun tiesi et se on väliaikasta. "

”Nyt on tosi hyvä. Tää osasto on mieleinen, tääl on kavereita ja riittävästi toimintaa. Ja kun on sillein iisisti niin saadaan lusii ihan rauhassa.”

Havaittavissa oli, että kun suunnitelma oli tehty ja sen toteuttaminen alkoi laitoksessa, niin silloin vangit aloittivat ns. luvun eli tuomion suorittamisen omasta mielestään. Näiden keskustelujen jälkeen havaitsin, että vangeilla ei edelleenkään ole riittävästi tietoa rangaistusajan suunnitelmasta ja vankeusprosessista. Heillä ei ole konkreettista käsitystä suunnitelman vaikuttavuudesta jatkossa. He käyvät kyllä kuntoutuksissa ja eri ohjelmissa, mutta sen jälkeen ei välttämättä ole jatkumoa. Seuraavan kerran vangit havahtuvat vaatimaan suunnitelmansa toteuttamista tai päivitystä muutama kuukausi ennen vapautumista, jolloin he alkavat haluta avolaitokseen. Sitten yllätyksenä tulee-kin kielteinen päätös perustuen mahdollisiin kurinpitotoimiin, rangaistusajan suunnitelman toteutumattomuuteen sekä avopaikkojen vähyyteen. Vangit eivät välttämättä ymmärrä, että heidän omalla aktiivisuudellakin on merkitystä asioidensa hoidon suhteen. Usein he tuntuvat havahtuvan näihin asioihin liian myöhään.

Keskustelin lyhyesti myös Riihimäen vankilan ransuesimiesten eli rangaistusajan suunnitelmista vastaavien rikosseuraamusmiesten kanssa. He myönsivät, että järjestelmässä on vielä tiettyjä puutteita. Esim. Riv:ssa ei ole tahoa joka valvoisi, että vankien rangaistusajan suunnitelmia päivitetään suositusten mukaisesti (kolmesti vuodessa). Toisaalta, kuten laitoksessamme usein käy, on esimiehillä paljon muitakin tehtäviä kuin suunnitelmien teko ja päivitys. Käytännössä työajasta menee 70 % muihin tehtäviin. Sama asia joka tuli esiin myös erikoissuunnittelijoiden kohdalla toistuu myös esimiesten kohdalla. Nimittäin se, että lomien tai vastaavien poissaolojen aikana ei kukaan hoida suunnitelmien päivityksiä. Sijaisjärjestelmä ja kontrolli puuttuu kokonaan, eikä muilla esimiehillä ole omien tehtäviensä vuoksi aikaa päivittää muita kuin ns. omien vankiensuunnitelmia. Tällöin usein käy niin että rangaistusajan suunnitelmat jäävätkin päivittämättä.

5. Pohdintaa

Tutkimuksen kohteeksi valittu aihe oli tekijälleen ajankohtainen ja kiinnostava. Sitä se oli myös sijoittajayksikön henkilökunnalle. Olihan kyse aika uudesta asiasta, sillä vankeuslakiuudistuksesta oli tuolloin kulunut vain lyhyt aika. Tarkoituksena oli selvittää miten vangit kokevat prosessin kokonaisuudessaan. Tällä tarkoitan koko rangaistusajan suunnitelman tekoa eli oloa sijoittajaosastolla, erikoissuunnittelijoiden haastatteluja ja rangaistusajan suunnitelmaa. Yleisesti ottaen voi todeta, että vangit eivät suhtautuneet prosessiin niin negatiivisesti kuin oletin. Toki siellä täällä tuli erittäinkin negatiivisia kommentteja, mutta pääsääntöisesti rangaistusajan suunnitelmaa kohtaan vangit

olivat myönteisiä. On todettava, että vaikka tutkimuskohde oli lähellä omaa päivittäistä työtäni, ei läheisyys heikentänyt aineiston luotettavuutta. Tutkimuksen tekeminen on ollut erittäin mielenkiintoista ja antoisaa vaikkakin sen tekeminen on vaatinut paljon suunnittelua. On ollut haastavaa sovittaa yhteen opiskelu, työ- ja perhe-elämä sekä harrastukset.

Tutkimustulokset on esitetty selkeästi ja suorina lainauksina, jotta lukija voi ymmärtää vankilasanaston tuoman vivahteikkisuuden kautta haastateltavien mielipiteitä. Tutkimustuloksien perusteella voidaan kartoittaa asioita joissa vangit kokivat eniten puutteita (kuten esimerkiksi tiedonkulku, päiväjärjestys, toiminnot jne.) ja yrittää parantaa näitä puutteita. Kuten haastatteluista kävi ilmi, niin vangit suhtautuivat toimetttömyyteen varsin negatiivisesti. Osaston oloja verrattiin jopa rangaistusosastoon. Tosin sijoittajaosastoa pidettiin vielä jopa parempana, sillä olo kerroksella on kuulemma *”pitkäveteistä ja yhtä helvettiä”*. Vankien mielestä toiminnaksi ei riitä tunnin ulkoilu. Omasta mielestänikin tuntui hieman kummalliselta, että miksi sijoittelussa olevilla vangeilla ei ollut toimintaa. Usein toimintojen puuttumista perusteltiin sillä, että kerroksella ollaan niin lyhyen aikaa, ettei ole tarvetta järjestää siksi aikaa mitään toimintaa. Tuskin kyse oli pelkästä resurssipulasta. Oliko loppuun asti ajateltua se, että heidät tuon neljän viiden viikon ajan *”opetettiin”* vain makaamaan selissään. Se, että osastolla oli ovet kiinni 23 tuntia vuorokaudesta ja lisäksi vielä kahden hengen sellimajoitus oli varmasti raskasta. Mitä vaikutuksia tällä oli esim. ensikertalaisvankiin.

Tiettyä sarkasmiakin saattoi vastauksissa havaita kuten esim. seuraavassa *”Kivahan se on olla kopissa 23 tuntia. Mulla on pleikkari ja hyvä sellikaveri.”* Kuitenkin tuskin kukaan tykkää viettää aikaa 23 tuntia lukittuna pieneen selliin, mutta toki siihenkin varmaan tottuu.

Tiedonkulku oli seikka, johon tulisi erityisesti kiinnittää enemmän huomiota. Vangeille ei ollut selvää se, että rangaistusajan suunnitelmalla voi olla merkittäviä vaikutuksia esim. poistumisluvan myöntämiseen. He eivät myöskään olleet tietoisia siitä, että sen noudattamisella voi saada tiettyjä etuisuuksia kuten aikaistetun poistumisluvan tai avolaitokseen sijoittamisen. (Porttivapauteen.) Tähän epäkohtaan ei ole mielestäni vielä puututtu riittävän tarmokkaasti. Anna Arolan ollessa Riihimäen vankilassa sijoittajayksikön johtajana pidettiin osastolle tuleville vangeille oma tiedotustilaisuus noin kerran kuukaudessa. Ne olivat hyviä keskustelu-, tiedonanto- ja tutustumistilaisuuksia. Vangit pitivät niistä erityisesti. Tiedotustilaisuudet kuitenkin loppuivat Arolan jäätyä pois johtajan virasta.

Tätä informaatiota voisi tuki jakaa erilaisilla tiedotteilla tai oppaillakin, joita esim. Rikosseuraamuslaitos voisi painattaa. Nyt tiedonkulku on usein siirtyvien ja kokeneempi-

en vankien harteilla eikä kukaan tarkista, että onko informaatio edes oikeaa. Itse vartijana pystyin antamaan vangeille tietoa, koska olin käynyt rangaistusajan suunnitelmaan liittyvän koulutuksen Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksessa. Se, että vangeille ei anneta oikeaa informaatiota tai annettu informaatio annetaan väärän sävyisenä vaikuttaa negatiivisesti. Ei herätä luottamusta jos tietoa annetaan esim. seuraavasti *”Mua siirrelään matkasellistä tutkintavankina tänne ja mitään ei sanota.”*

Rangaistusajan suunnitelmien tekoa sekä sijoitteluun pääsemistä hidastavat puutteelliset henkilöstöresurssit. Työryhmän mietinnöstä käy ilmi, että vaikka henkilöstömäärä on saatu nostettua 40 työntekijään, tarve olisi vieläkin suurempi. Vuonna 2007 tehtiin viidessä eri sijoittajayksikössä yhteensä noin 4400 rangaistusajan suunnitelmaa eli noin 94 %:lle vankeusvangeista. (Rikosseuraamisviraston moniste 5/2008). Erityisen viivytyksen haastatteluihin aiheuttivat henkilöstön vuosilomat. Tällöin osastolla oloaika saattoi venyä yli kuukauden mittaiseksi. Tämä epäkohta oli erittäin ikävä. Vuosilomien aikaan vanki tosiaan saattoi joutua odottamaan erikoissuunnittelijan yhteydenottoa melkein kaksi kuukautta. Lisäksi sairauslomat, koulutukset ym. poissaolot aina venyttivät sitä osastolla olo aikaa. Joskus odottaminen saattoi kiristää tunnelmaa osastolla ja silloin vartija joutui rauhoittelemaan vankeja ja toteamaan, että kyllä ne virkailijat sieltä sitten tulevat kun ovat töissä.

Edelliseen hieman liittyen ongelmia aiheutti myös se, että jotkut erikoissuunnittelijat toimivat vankien kanssa kuten siviilissä toimitaan. He tulivat tapaamaan vankeja osastolle ja antoivat vangille ”vastaanottoajan” lapulla. Erikoissuunnittelijat saattoivat ilmoittaa vangille, että tulevat tapaamaan vankia esim. viikon päästä maanantaina klo 12.15. Mitä tapahtui, jos erikoissuunnittelija esim. sairastui. Kukaan ei tullut siitä vangille, saati sitten kerrosvartijalle, ilmoittamaan. Nämä seikat saivat vankien keskuudessa aikaan epäluottamuksen erikoissuunnittelijoita kohtaan ja kiristivät tunnelmaa muutenkin. Tämä ei varmasti tehnyt hyvää jatkoa ajatellen vaan antoi vangille kuvan siitä, että virkailijoihin ei voi luottaa. Joidenkin erikoissuunnittelijoiden tapauksessa näitä ikäviä haastatteluajkojen peruutuksia tuli paljonkin. Nämä tilanteet olivat joskus hankalia, sillä vartija joutui selvittämään tilannetta vähäisillä tiedoilla ja vuorovaikutustaidot joutuivatkin joskus koville.

Tutkintavankeusaika tulisi haastateltujen mielestä käyttää hyväksi ja aloittaa rangaistusajan suunnitelman teko jo tuolloin. Tämä aika tulisi käyttää hyödyksi, varsinkin kun keskimääräiset tutkintavankeusajat ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana pidentyneet kahdesta kuukaudesta yli kolmeen kuukauteen. (Tutkintavankeus työryhmän mietintö). Tämäkin asia tuli selkeästi ilmi haastatteluissa. Vain yksi vanki oli tietoinen oikeuksistaan eli siitä, että hänet siirrettiin sijoittajayksikköön (nykyinen arviointikeskus) jo tutkintavankeusaikana ja tällöinkin vangin omasta vaatimuksesta. Keskimääräinen

tutkintavankeusaika Suomessa on 3,6 kuukautta. Tutkintavankeus saattaa venyä jopa yli vuoden mittaiseksi jos se menee hovioikeuskäsittelyyn. (Rikosseuraamusviraston moniste 5/2008). Tämä pitkä tutkintavankeusaika tulisi mielestäni käyttää hyödyksi ja tehdä, tai ainakin antaa vangille mahdollisuus siihen, että rangaistusajan suunnitelma tehdään jo tutkintavankeusaikana. Tämähän on mahdollista alioikeuden päätöksen jälkeen jos vanki antaa siihen suostumuksensa. Ongelman aiheuttaa kuitenkin se, että vangit eivät tiedä tästä mahdollisuudesta tai oikeudesta.

Omana mielipiteenäni toteaisin että, vaikuttaa hieman siltä, että meille on luotu hienolta kuulostava järjestelmä, jolla vangit tulisi suunnitelmallisesti ohjata vapauteen ja kohti rikoksetonta tulevaisuutta. Todellisuudessa kuitenkin, tehdään ja sovelletaan vähän sinnepäin. Rangaistusajan suunnitelmaan kirjataan tavoitteiksi niitä toimia, mihin laitoksella on resursseja ja vankeja sijoitetaan niihin toimintoihin, mitä laitoksella on kulloinkin tarjota. Rikosseuraamusesimiehet päivittävät suunnitelmia sen mukaan, mitä parhaaksi katsovat tai voivat olla päivittämättä lainkaan. Hyvin lyhyen tuomion saaneita saapuu edelleen esimerkiksi Riihimäen vankilaan, eikä heille ole edes aikaa laatia rangaistusajan suunnitelmaa kuin korkeintaan asiakirjojen perusteella. Tällä taas ei juuri ole merkitystä, koska ei suunnitelmaa ehditä päivittää, toteuttaa tai seurata kun vanki taas jo vapautuu.

Pidempiä tuomioita suorittavilla järjestelmä toimii hieman paremmin. Heille suunnataan toimia ja kuntoutusta, tosin laitoksen resurssien mukaan eikä niinkään räätälöidysti vangin tarpeiden mukaan. Osapuolet toteuttavat yhdessä tuumin tätä peliä. Vangit käyvät toiminnoissa joita on tarjolla, virkailijat tarjoavat niitä missä on tilaa ja esimiehet ovat päivittävinään. Kaikki ovat tyytyväisiä ja järjestelmä ainakin päällisin puolin näyttää toimivan. Tulevaisuus sen sitten näyttää kuinka hyvin uudella järjestelmällä saamme uusintarikollisuuden hallintaan.

Tämä tutkimus kohdistui suoranaisesti vankien mielipiteisiin rangaistusajan suunnitelman teosta ja prosessin alkutaipaleesta. Itselleni heräsi tämän tutkimuksen tiimoilta paljon erilaisia asioita joita olisi kiinnostavaa selvittää jatkossakin. Olisi erittäin mielenkiintoista tutkia kuinka rangaistusajan suunnitelmat ovat toteutuneet eri sijoituslaitoksissa. Myös se kiinnostaisi onko jatkumo vapautumiseen ollut toimiva ja rangaistusajan suunnitelman mukainen. Onko suunnitelmallisuus motivoinut vankeja suorittamaan tuomionsa mahdollisimman mielekkäästi ja onko siitä ollut apua sitten myöhemmin siviilissä. Ovatko he saaneet muutettua ajatteluaan tai asenteitaan. Tulevaisuus näyttää toimiiko uusi rangaistusajan suunnitelma eri keinoineen ja väheneekö uusintarikollisuus. Aihe on todellakin varsin kiinnostava ja toivon, että aiheeseen liittyviä uusia tutkimuksia tulee.

Lähteet:

- Bonta, J. 2003. Rikollista käyttäytymistä selittävät teoriat. Teoksessa What works. Toim. Järvenpää, R. & Kempas, M. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen oppikirja 1/2003
- Harris, A. The dynamic supervision project: Improving the community supervision of sex offenders. Correction Today. 2003. Tulostettu 18.10.2010.
<http://www.allbusiness.com/public-administration/justice-public-order/944054-1.html>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2008. Tutki ja Kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Heikkilä, T. 2005. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Edita Prima.
- Hypen, K. 2004. Vankilasta vuosina 1993-2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Rikosseuraamusviraston julkaisu 1/2004. Vammala: Vammalan kirjapaino oy.
- Joukamaa, M ja työryhmä. 2010. Rikosseuraamus asiakkaiden terveys, työkyky ja hoivontarve. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisu 1/2010. Vammala: Vammalan kirjapaino oy.
- Keinänen, A. 2008. Yhdyskuntapalvelu empiirisen kriminologisen tutkimuksen kohteena. Akateeminen väitöskirja. Joensuun yliopistopaino.
- Laine M., 2007. Kriminologia ja rankaisun sosiologia. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.
- Lappi-Seppälä T., 2006. Vankeinhoitotyön ja kriminaalipolitiikan muutokset. Vankeinhoidon koulutuskeskus 30 vuotta 26.10.2006 .Juhlapuhe. Tulostettu 13.11.2010.
http://www.vhkk.fi/vhkk_juhlapuhe.htm
- Larikka T., Lehtinen S-P., 2010: Työntekijöiden kokemuksia rangaistusajan suunnittelmatyön toteuttamisesta Vaasan vankilassa. Opinnäytetyö, ylempi AMK tutkinto, sosiaali- ja terveysala. Tulostettu 29.09.2010.
https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/13288/larikka_lehtinen.pdf?sequence=1
- Mohell, U. & Pajuoja, J. 2006. Vankeuslakipaketti. Tietosanoma oy.
- Motiuk, L. 2003. Rikollista käyttäytymistä selittävät teoriat. Teoksessa What works. Toim. Järvenpää, R. & Kempas, M. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen oppikirja 1/2003
- Oikeusministeriö. 2004. Tulostettu 03.11.2010.
<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Julkaisuarkisto20022009/Lausuntojajaselvityksia/Lausuntojenjaselvitystenarkisto/Lausuntojajaselvityksia2004>
- Porttivapauteen. 2010. Tulostettu 29.09.2010.
http://www.porttivapauteen.fi/yhteiset/tietopankki/tietoa_rikollisuudesta_ja_seuraamuksista/vankeuslainsaadanto
- Rikoksentorjuntaneuvosto. 2010. Tulostettu 12.09.2010.
<http://www.rikoksentorjunta.fi/Etusivu/Rikoksentorjunta/Rikoksetjarikollisuus>
- Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:6. Yliopistopaino: Helsinki.

Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Opinto-opas 2010-2011 Vankeinhoidon perustutkinto. Tulostettu 12.09.2010.
https://www.rskk.fi/.../files/rskk_opintoopas_web_optimoitu_ei_kuvia.pdf

Rikosseuraamusalan käsikirja 1/2004: 8. Sijoittajayksikkötoiminnan käsikirja.

Rikosseuraamusviraston moniste 5/2008. Rikosseuraamusalan asiakaskunta, työprosessit ja kuntouttaminen. Työryhmän mietintö. Tulostettu 10.09.2010.
<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/z9ghz.pdf>

Rikosseuraamusviraston tiedote. Tulostettu 29.09.2010.
<http://www.rikosseuraamus.fi/45036.htm>

Salmi V. 2006. Nuorisorikollisuus -määrä, syyt ja kontrolli. Toim. Honkatukia, P. & Kivi-vuori, J. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 221.

Suoranta, E. 2010. Rikosseuraamuskesimiehen ransu-käsikirja.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjapaino West-Point Oy.

Taruvuori K. 2010. Portti vapauteen. Tulostettu 29.09.2010.
http://www.porttivapauteen.fi/yhteiset/tietopankki/tietoa_vankiloista/vankilaan_tulo/?id=575

Tutkintavankeus työryhmän mietintö.2004. Tulostettu 29.10.2010.
<http://www.om.fi/Etusivu/Julkaisut/Julkaisuarkisto20022009/Lausuntojajaselvityksia/Lausuntojenjaselvitystenarkisto/Lausuntojajaselvityksia2004>

Valtioneuvoston asetus vankeudesta 21.6.2006/509. Tulostettu 03.11.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060509>

Vankeuslaki. 2005. Tulostettu 03.11.2010.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2005/20050767>

Haastattelurunko

Liite 1

Aihealue 1**Taustatiedot**

1. Mistä saavuit sijoittajayksikköön? (Toisesta vankilasta vai siviilistä)
2. Oletko ensikertalainen vai onko aiempia tuomioita?
3. Kerrottiinko Sinulle etukäteen miksi siirto Riihimäelle?
4. Mitä tunteita siirtouutinen herätti?
5. Tiesitkö etukäteen jotain sijoitteluprosessista?

Aihealue 2**Rangaistusajansuunnitelma**

1. Miksi mielestäsi rangaistusajansuunnitelma tehdään?
Koetko suunnitelman hyvänä asiana?
2. Onko Sinulle tehty jo kaikki haastattelut?
3. Nyt kun suunnitelma on tehty; onko se mielestäsi oikeansuuntainen?
4. Tukeeko se Sinun rangaistusaikaasi?
Jos niin millä tavoin? Jos ei niin miksi ei?
5. Saiko se Sinut ymmärtämään mahdollisesti rangaistukseesi johtuneita syitä tai muita asioita?
6. Onko sijoituspäätös Sinulle mieleinen?
Jos ei niin miksi ei? Millaisen päätöksen olisit halunnut?
8. Luuletko että rangaistusajansuunnitelmasi toteutuu?
7. Mitä negatiivista tai positiivista näet prosessissa?
8. Onko rangaistusajansuunnitelmasta Sinulle mitään hyötyä?

Aihealue 3**Haastattelutilanne ja erikoissuunnittelija**

1. Mitä mieltä olet haastatteluista?
2. Mitä mieltä olet Sinua haastatelleesta erikoissuunnittelijasta?
3. Oliko helppo puhua asioista?
Jos ei niin miksi ei?
4. Oliko haastattelussa Sinun mielestäsi luottamuksellinen ilmapiiri?
Pystyitkö helposti puhumaan asioista?

Aihealue 4**Saitko äänesi kuuluviin**

1. Saitko oman äänesi kuuluviin?
2. Mitä mielestäsi olisi pitänyt suunnitelmaan kirjata?
3. Millainen suunnitelma olisi ollut Sinun mielestäsi oikea?
4. Pitäisikö haastatteluissa huomioida joitain asioita tai seikkoja joita ei nyt huomioitu?

Aihealue 5**Sijoittajayksikkö osastolla oleminen**

1. Mitä mieltä olet sijoittajayksikkö osastosta ?
2. Mitä pidät sen päiväjärjestyksestä?
3. Olitko osastolla mielestäsi liian pitkän ajan vai sopivasti ?
4. Kestikö prosessi siis liian kauan?
5. Mitä pidät sijoittajaosaston henkilökunnasta?
6. Entä henkilökunnasta Riihimäen vankilassa muuten?
7. Onko Sinua neuvottu ja opastettu riittävästi?

Aihealue 6

Vapaa sana

Liite 1

1. Haluaisitko sanoa jotain
 - a) koskien rangaistusajansuunnittelua?
 - b) koskien Riihimäen vankilaa ja sijoittajayksikköä?
 - c) koskien Rikosseuraamusvirastoa?
 - d) Koskien tätä haastattelua?
 - e) Onko jotain mitä haluat sanoa lopuksi ?